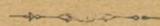

ΜΟΥΣΑ

ΜΙΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ: Τέλλος "Αγρας. — Μάριος Βάρβογλης. — Δ. Γιολλάσης. — "Αλκης Θρύλος. — Π. Ν. Καραβίας. — Ναπολέον Λαπαθιώτης. — Γιάννης Μηλιάδης. — Φάνης Μιχαλόπουλος. — Μίμης Μπεκνύρος. — Κώστας Ουράνης. — Α. Δ. Παπαδήμας. — Τάκης Παπατζώνης. — Κλέων Παρίσχος. — "Ιούλιος Πάρμας. — Μ. Τόμπρος.

ΕΤΟΣ Δ' — ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.
ΑΘΗΝΑΙ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1923
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 1 (39)

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ:
ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΟΝΤΗΡΑΣ — ΘΕΟΔ. ΤΣΟΛΑΓ'ΙΝΟΣ

ΠΟΛΛΟΙ συγγραφείς, μιλώντας για τέχνη και ποίηση επιχειρήσανε να δώσουν έναν αφηρημένον όρισμό του ωραίου, να το εκφράσουν μέσα στους πλέον γενικούς όρους, να βροῦνε, για να το προσδιορίσουν, έναν τύπο καθολικό.

Ἡ ἀξία αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ ὑποβλητικὰ καὶ διεισδυτικὰ πράγματα, πού ὁ συγγραφεὺς βρῖσκει νὰ πεῖ στὴ ρύμη τοῦ λόγου του. Αὐτὲς οἱ συζητήσεις δὲν μᾶς βοηθοῦν διόλου νὰ ἀπολαύσουμε ἕνα ὥραιο ἔργο τέχνης ἢ ποιήσεως, νὰ διακρίνωμε σ' αὐτὰ ἐκεῖνο πού εἶναι πειὸ ἔξοχο ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι λιγώτερο, ἢ νὰ χρησιμοποιήσωμε τὶς λέξεις τῆς ὁμορφιάς, τῆς ἐξαιρετικότητος, τῆς τέχνης ἢ τῆς ποιήσεως, δίνοντάς τους μιὰ σημασία πειὸ ἀκριβῆ, πού ἀλλοίως δὲν θὰ τὴν εἶχαν γιὰ μᾶς. Τὸ ὥραιο, σὰν κάθε τι πού παρουσιάζεται στὴν ἀνθρώπινη πείρα, εἶναι σχετικόν καὶ ὅσο, ὁ ὅρισμός πού δίνουν, εἶναι πειὸ ἀφηρημένος τόσο περισσότερο χάνει ἀπὸ τὴν σημασία του καὶ τὴν ὠφελιμότητά του. Τὸ νὰ προσδιορίζει τὸ ὥραιο μὲ ὄρους ὄχι τοὺς πειὸ ἀφηρημένους, ἀλλὰ τοὺς πειὸ συγκεκριμένους πού μπορεῖ νὰ βροῦν, τὸ νὰ ζητάει ἕναν τύπο, ὃχι ἐντελῶς καθολικόν, ἀλλὰ πού νὰ ἐκφράζει ἀκριβέστερα αὐτὴν ἢ ἐκείνη τὴν ἰδιαίτη ἐκδήλωσι τοῦ ὥραίου, — νὰ ὁ σκοπὸς τοῦ ἀληθινοῦ αἰσθητικοῦ.

«Τὸ νὰ βλέπει τὸ ἀντικείμενό του ὅπως εἶναι πραγματικά», εἶναι, εἶπαν, ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς κάθε γνησίας κριτικῆς καὶ προκειμένου περὶ αἰσθητικῆς κριτικῆς, τὸ πρῶτο βῆμα πού ἔχει νὰ κάνει γιὰ νὰ ἰδῆ τὸ ἀντικείμενό του ὅπως εἶναι πραγματικά, εἶναι, νὰ γνωρίσῃ στὸ βάθος τὶς ἴδιες του ἐντυπώσεις, νὰ τὶς διακρίνῃ, νὰ τὶς «πραγματοποιήσῃ» μὲ διαύγεια. Τὰ ἀντικείμενα τῆς αἰσθητικῆς κριτικῆς — ἢ μουσικὴ ἢ ποίησις, ὅλες οἱ καλλιτεχνικὲς καὶ τελειοποιημένες ὄψεις τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς — κλείνουν, ἀλήθεια, τόσες ἐνέργειες καὶ τόσες δυνάμεις! Ὅπως ὅ,τι παράγει ἡ φύσις, κατέχουν τόσες ἀρετὲς καὶ ιδιότητες! Τί μοῦ εἶναι, γιὰ μένα, αὐτὸ τὸ τραγοῦδι, αὐτὴ ἡ ζωγραφία ἢ αὐτὴ ἡ μορφὴ ἢ τόσο ἐλκυστικὴ πού μοῦ παρουσιάζεται στὴ ζωὴ ἢ μέσα σ' ἕνα βιβλίον; Ποιὰ ἐντύπωσι παράγουν πραγματικὰ σὲ μένα; Μοῦ δίνουν εὐχαρίστησι; Τί ποιότητα καὶ τί βαθμὸν εὐχαρίστησεως; Σὲ τί ἡ φύσις μου ἐτροποποιήθηκε ἀπὸ τὴν παρουσία τους ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασί τους; Οἱ ἀπαντήσεις σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα εἶναι τὰ πρῶτα διδόμενα πού ἐνδιαφέρουν τὴν αἰσθητικὴ κριτικὴ. Καὶ ἐκεῖ, ὅπως μέσα στὴ μελέτη τοῦ φωτός, τῆς ἠθικῆς ἢ τῶν ἀριθμῶν, καθένας ὀφείλει νὰ προσδιορίσῃ

αὐτὰ τὰ πρῶτα διδόμενα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἐκεῖνος πού ἔχοντας αἰσθανθεῖ δυνατὰ αὐτὲς τῆς ἐντυπώσεις, ζητεῖ ἀμέσως νὰ τὶς διακρίνῃ καὶ νὰ τὶς ἀναλύσῃ, δὲν ἔχει καμμιάν ἀνάγκη νὰ διερωτηθῆ τί εἶναι τὸ ὥραιο, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἢ σὲ ποιά ἀκριβῆ σχέσι εὐρίσκεται μὲ τὴν ἀλήθεια ἢ τὴν πείρα.

Αὐτὰ εἶναι μεταφυτικὰ ἐρωτήματα, ἀνωφελῆ στὴν περιστάσι αὐτὴ ὅποια καὶ σ' ἄλλες. Ἄς τ' ἀφίνωμε κατὰ μέρος λοιπόν, ὅποια δήποτε ἀπάντησι κι' ἂν μπορούσαμε νὰ δώσουμε: δὲν ἔχουν κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ μᾶς.

Ὁ αἰσθητικὸς πρέπει νὰ παρατηρῆ ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς μελέτης του, ὅλα τὰ ἔργα τέχνης, ὅλα τὰ ἐξαισία σχήματα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, σὰν δυνάμεις, σὰν ἐνέργειες ἰκανὲς νὰ παραγάγουν εὐχάριστα συναισθήματα, εἶδους περισσότερο ἢ λιγώτερο ξεχωριστοῦ περισσότερο ἢ λιγώτερο μοναδικοῦ. Αὐτὴν τὴν ἐπίδρασι τὴν αἰσθάνεται καὶ θέλει νὰ τὴν ἐξηγήσῃ, ἀναλύοντάς τὴν καὶ περιορίζοντάς τὴν στὰ στοιχεῖα τῆς. Γι' αὐτὸν μιὰ εἰκόνα, ἕνα τοπεῖο, ἢ Τζιοκόνια, οἱ λόφοι τοῦ Καρράρε, ὁ Pic de la Mirandole, δὲν ἐνδιαφέρουν παρὰ γιὰ τὶς ιδιότητές των — ὅπως λένε μιλώντας γιὰ ἕνα χόρτο, γιὰ ἕνα κρασί, ἢ γιὰ ἕναν πολύτιμο λίθον — νὰ μᾶς προξενοῦν μιὰ εἰδικὴ ἐντύπωσι, μιὰ μοναδικὴ ἐντύπωσι εὐχαρίστησεως. Ἡ καλλιτεχνικὴ μας ἀνατροφή εἶναι τόσο περισσότερο ἄρτια ὅσον αὐξάνει σὲ βάθος ἢ σὲ ποικιλία τὴν ἰκανότητά μας νὰ δοκιμάζωμε αὐτὲς τὶς ἐντυπώσεις. Καὶ τὸ ἔργον τοῦ αἰσθητικοῦ εἶναι νὰ διακρίνῃ, νὰ ἀναλύῃ, ν' ἀπομονώνῃ τὴν ιδιότητα ἐκείνη, πού μιὰ εἰκόνα ἕνα τοπεῖο, μιὰ ἐξαισία προσωπικότητα παράγει πάνω μας τὴν ἰδιαίτη αὐτὴν ἐντύπωσι τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς εὐχαρίστησεως: νὰ δείχνῃ ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἢ ἐντύπωσις καὶ ὑπὸ ποῖες συνθήκες τὴν νοιώθουμε. Φθάνει στὸ σκοπὸ του ὅταν ξεχωρίσῃ αὐτὴν τὴν ιδιότητα καὶ τὴν σημειώσῃ ὅπως ἕνας χημικὸς πέρνει σημειώσι ἐνὸς στοιχείου γιὰ χρῆσι του ἢ γιὰ χρῆσι τῶν ἄλλων. Ὁ κανόνας ὅλων ἐκείνων πού θέλουν νὰ φθάσουν σ' αὐτὸν τὸν σκοπὸ διατυπώνεται μὲ μιὰ τέλεια ἀκριβεία στὰ λόγια αὐτὰ μιᾶς κριτικῆς τοῦ Sainte-Benve: «Se Borner à connaître de près les belles choses, et à s'en nourrir en exquis amateurs, en humanistes accomplis»

Τὸ ἐνδιαφέρον δὲν εἶναι, λοιπόν, νὰ κατέχῃ ὁ κριτικὸς ἕναν ἀκριβῆ καὶ ἀφηρημένον ὅρισμό τοῦ ὥραίου, ἀλλὰ ἕνα ὠρισμένο εἶδος ιδιουσυγγρασίας, τὴν ιδιότητα νὰ μπορῆ νὰ συγκινεῖται βαθύτατα μπροστὰ στὰ ὥραια πράγματα.

WALTER PATER

ΤΕΛΜΑ

Τίποτα, πλέον τίποτα δὲ θάρθη στή ζωή μου!
Μαύρα νερά, κι' ἀπὸ καιρὸ πολὺ σταματημένα,
οἱ μέρες μου· κι' ἀπάνω τους καλάμια φασματώδη
σ' ἀκινήσια θανατερή, πάντα, καθρεφτισμένα.

Τίποτα, πλέον τίποτα! Χειμῶνες, καλοκαίρια
ἀπάνου ἀπ' τὸν ἀπέραντον· δρίζοντα διαβαίνουν
σ' ἐναλλαγὴ μονότονη.— Ἄχ! ὅλοι αὐτοὶ οἱ χειμῶνες
κι' ὅλες αὐτὲς οἱ ἀνοιξὲς ποὺ τάχα νὰ πηγαίνουν;

Τίποτα, πλέον τίποτα!... Μέσ' στοὺς γυμνοὺς τοὺς κάμπους
καμιά φωνή, καμιά ζωή.— ὅλα ἔχουνε πεθάνει,
μόνο νερά, μόνο νερά ὡς ποὺ τὸ μάτι φτάνει!

Καὶ μέσ' σ' αὐτὸ τὸ ἐφιαλτικὸ κατακλυσμῶ τοπεῖο,
κάποτε, πάνου ἀπ' τὰ νερά, σκιὲς φτερῶν περνᾶνε:
— Ἄλλ' ὅμως, Κύριε, ποτέ, ποτέ δὲ σταματᾶνε!..

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ΟΙ ΝΙΚΗΜΕΝΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

... Ἐνας στρατὸς τὸ χάραμα περνοῦσε,
κανεὶς δὲν ξέρει κατὰ ποῦ κινουῦσε,
ἢ μέρα, μόλις, πρόβαλλε δειλά:
περήφανο τὸ βῆμα, φῶς τὸ μάτι,
τραγουδία στήν ψυχὴ, χαρὰ γιομάτοι
— καὶ τ' ἀσημένια μέτωπα ψηλά...

κανεὶς δὲν ξέρει κατὰ ποῦ κινουῦσε·
ἀμίλητα κι' ἀγέρωχα περνοῦσε,
καὶ μέσ' στὰ μάτια του ἔλαμπε ἡ χαρά!
— κι' ὅπως τὸ φῶς ἀνάδιγε ἀπὸ πέρα,
τώρα, τὰ πεπρωμένα του, στή μέρα,
φαινόσανε κι' αὐτὰ πῶς καθάρᾳ!

Περνοῦσε καὶ τραβοῦσε, μέσ' στὰ πλήθη,
καὶ μιὰν εὐχὴ δονοῦσε ὅλα τὰ στήθη
πάντα νὰ ζῆ, καὶ πάντα νὰ νικᾷ!
μονάχα ἔμεῖς, στεκόμαστε θλιμμένοι,
ἔμεῖς, ἔμεῖς, τῆς ζωῆς οἱ νικημένοι,
μὲ τὰ καταστρεμμένα ἰδανικά...

Καὶ μεῖς ἕνα προῖ, εἶχαμε κινήσει,
— μιὰ χίμαιρα μᾶς εἶχε ἀποπλανήσει—
μὲ μάτια ποὺ τὰ φλόγιζε ἡ χαρὰ,
ὅλοι γεροί, κι' ἀγέρωχοι, σὰν Κροῖσοι,
— μὰ τὰ μεσάνυχτα, εἶχαμε γυρίσει
μὲ καταματωμένα τὰ φτερά...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΔΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

ΠΑΡΑΦΩΝΙΕΣ

XV

Μουάξει ἕνα κλίμα ἡ ἀγάπη μας ποὺ νοιώθει τὸ χειμῶνα.
Τριγύρω, σήψη, βλάστηση ξερὴ μᾶς περιζώνει.
Θέρισε πρόωμη τρικυμία τὸν βορειανὸν ἀνθῶνα,
ποὺ στὸ νεκρὸ τους πρόσωπο τὰ ρόδα μαστιγώνει.

Τὰ δάση ἀγέρας νοτερός περνᾶει καὶ τὰ σκουραίνει.
Τὸ ξεφτυσμένο χνουδι τοὺς τετῶνουν τ' ἄγρια σχοῖνα
καὶ ψιχάλιζον τὴ θολὴ βροχή, ποὺ τὰ βραβαίνει,
Τ' ἀρχαῖα πλατάνια, στὰ νερά μουσκεύουνε κ' ἐκεῖνα.

Τὸ πάροκο ἔδω σκηνογραφία θαῖρεῖς νὰ παρασταίνει
σ' ἔρημο θέατρο, ὁ κόσμος πιά κι' οἱ ἀρτίστες ποὺ
[ἔχουν φύγει,
ποὺ (ἀπὸ μιᾶς πρότυχης σκηνῆς σανίδα κρεμασμένη,
ξέβαφη) ὁ ἀγέρας τὴ χτυπάει, τὴν κλεῖ, τὴν ξετυλίγει.

Καμιά ἄλλη ἀπήχηση, καμιά πνοή, καμιά ὀμίλια.
Μέσα ἀπ' τὴ χάλκινη ἀγωνία τοῦ δρίζοντα, ποὺ βρέχει,
ὄρθρος χαράζει πορφυρὴν μεστὸς μελαγχολία:
ἥλιος αἱματερός, ὕγρος ἥλιος, ποὺ ἀκέριος τρέχει

ἥλιος ἀπίστευτος, σὰ μιὰ ποὺ ἐκάηκε σελήνη...
Μά, σὰν νὰ δίνη τὸ ἴδιο του κληρονομία στεφάνι,
— μ' ἕνα του ὑπέριτο αὐγασμα στερνὸ— τὴ φλόγα δίνει
κύκλο στὰ ζηλεμμένα σου μαλλιά, ποὺ ἡ φωτιά πιάνει.

ΣΠΟΥΔΕΣ

V.

Μιὰ δύση ἀκόμα: ὦ νοσταλγία!
ἜΩ δεῖλι ἄλλου καιροῦ, ταμμένο
σ' ἕναν κλαψάρη Ἐσταυρωμένο,
σὲ μιὰ κερένια Παναγία!

Μιὰ δύση ἀκόμα: ὦ φαντασία!
Φωτιὲς μεσοῦρανες, μεγάλες,
σὰν πυρκαγιᾶς ἀνεμοζάλες,
δεινοῦ ὅμοιες πυρετοῦ ὄπτασια.

Μιὰ δύση ἀκόμα: ὦ ἀμφιβολία!
Ἡ λάμψη πάει, ὁ ἴσκιος βραβαίνει.
Σόπαινε, κ' ἡ σιγὴ μᾶς δένει
πῶς ἀχώριστα ἀπ' τὴν ὀμίλια.

Μιὰ δύση: πὲς τὴν προσευχή σου,
ζωοῦλα ἄχολη, ζωοῦλα ξένη,
στεφάνι ἀγκάθινο ζωσμένη.
— Κοιμήσου. Τ' ἀκουσες; Κοιμήσου.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Η ΖΩΗ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟΣΟ ΓΛΥΚΕΙΑ ΟΠΩΣ ΝΟΜΙΖΕΣ

Γιὰ μένα στάθηκες, ἀγάπη μου
ὅ, τὴ ἡ ψυχὴ μου ἐπόθησε.
ΡΟΕ.

Ἐκεῖ στὸ Καζίνο, ἕνα βράδι, τὸ περασμένο καλοκαίρι,
ἐσπνάντησα πάλι τὴ μόνη γυναίκα, ποὺ δὲν θὰ λησμο-
νήσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου, ὅσο μακρινὰ καὶ ἂν φύγω, ὅπου
κι' ἂν μὲ παρασύρει σ' ἐξωτικές πολιτεῖες ἢ ἄρρωστη νο-
σταλγία τῆς καρδιάς μου. Κι' ὅταν οἱ μέρες περάσουν, τὰ
χρόνια φύγουν, ὁ καιρὸς γίνεαι πιά σκόνη, ποὺ θὰ πατοῦνε
τὰ κουρασμένα μου βήματα, ὅταν θὰ γίνω, ἕνας φυλακισ-
μένος στὸ πύργο τοῦ παρελθόντος, ἀποτραβηγμένος μέσα
τὸ ἔρημο σπίτι μου, χωρὶς φῶτα, μὲ μόνη συντροφιά
ὅσο πλὴν θὰ ζῆσω, τίς φωτεινὲς ἀγαμνήσεις ἀπὸ τίς
χῶρες τῶν ὀνείρων μου, θὰ ἔχω πάντα ἐμπρὸς στὰ κου-
ρασμένα μου μάτια, τὴν εἰκόνα τῆς, ποὺ ἕνα βράδι
ἄρρωστο, τρελλὸς ἀπὸ τὸν πυρετό, πνιγμένος στὴ γλαυκὴ
ὀμίλη τῶν σιγαρέτων, τὴν ἐξογράφισα μὲ γαλάζιο καὶ
κίτρινο μόνο κραγιόνι.

Περατοῦσε κάτω ἀπὸ τὰ χρυσὰ φῶτα καὶ κράταγε
τὴ λεπτὴ ἄλυσίδα μιᾶς ἰσχυρῆς λαγωνίκας σταχτιάς μὲ
πολὺ ὀδὺ ρύγχος. Τὴν εἶχα ξαναδεῖ, τὸ θυμῶνον αὐτό,
ἦταν τότε ποὺ σὲνα μαγεμένο φλόυτο ἔκλαιγε ὁ Ὀρφεὺς
τοῦ Cluck, ὅταν αἰσθάνθηκα στήν καρδιά μου τὴ γαλάζια
λάμψη τῶν ματιῶν τῆς. Εἶχε στραφεῖ πρὸς τὸ μέρος μου
κι' ὅμως δὲν μὲ κυττοῦσε, γοητευμένη ἀπὸ τὴ μακρονή
ρέμβη τοῦ ὀνείρου.

Γιὰ μένα τότε τὰ ὕγρα ἐκεῖνα χεῖλη, τὸ ἰδιότροπο φῶς
ἀπὸ τὰ γαλάζια μάτια ἦταν ὁ ἔρωσ.

Τὸ στήθος τῆς κάτω ἀπὸ τὸ μυρωμένο μαῦρο μεταξί,
ἔπαλλε γεμάτο θανάσιμη ἀγωνία. Αἰσθανότανε νάνεβαίνει
ἀπὸ ἕνα ἐρεβῶδες τοπεῖο ἢ ματωμένη ἐλεγεία τοῦ Gluck:

«...Quelle sou france

Quel tourment déchire mon coeur!»!

Ἔξω, ἡ μέρα ἐκεῖνη τοῦ λυπηροῦ χειμῶνος, ἔρρανε
μὲ ἀδύνατη βροχή, τίς γυμνὲς ἀκακίες τῶν ἡσυχῶν δρό-
μων.

Τὸ κτανὸ βράδι κατέβαινε μὲ λεπτὴ διαφάνεια.

Στὶς ὕψηλές μπότες, ἀπὸ μαῦρο λουστρίνι, τῶν ἀνθυ-
πολογαῶν — ποὺ μένα κρυστάλλινο μονέλο καὶ μιὰ πρό-
χειρη καὶ διαφασμένη καρδιά, βέβαιαι στὸν Δονζουανισμό
τους, ἀκολουθοῦσανε τίς γυναῖκες μὲ τίς ἐρεθιστικὲς
μυρωδιὲς τοῦ συρμού — ἐλάμπανε φωτεινά, οἱ πράσινες,
κόκκινες, κίτρινες ἀνταύγιες ἀπὸ τὰ ἰαπωνικὰ φαναράκια
ποὺ ἐκρέμοντο σὰν ἀνθη ἐξωτικά σὲ μακροσυρμένες
γλάντες.

Ἡ αὔρα τῆς νύχτας ποὺ ἐταξίδευε κάτω ἀπὸ τὸ κτανὸ
διάστημα, ἔφερε τὴ διαπεραστικὴ πικρία τῆς θαλάσσης.

Ἀπὸ τὰ κέντρα ὑψονότανε ὁ θόρυβος τῆς χαρᾶς, ἡ
ἀσημένια ἠχηρότητα τῶν κρυστάλλινων ποτηριῶν μὲ τὰ
ξυνὰ καὶ δροσιτικὰ ποτὰ τῆς σόδας, τὰ ἐρεθισμένα γέλοια,
ἀπὸ τὸ γλυκὸ στόμα τῶν γυναικῶν, οἱ ξαφνικὲς καὶ χαρού-
μενες κραυγὲς τῶν παιδιῶν ποὺ ἐπαίζανε στήν ἄμμο μὲ τὰ
ὄχρα κοριτσάκια, οἱ μετάλλινοι τριγμοὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ
τραίνου ποὺ ἀδειαζε ἀπὸ τὰ φωτισμένα βαγόνια, τ' ἀνακα-
τεμένο καὶ πολύχρωμο πλήθος καὶ μακρὰ στὰ δαντελ-
λωτὰ περίπτερα, οἱ στρατιωτικὲς μπάντες ἐπαίζανε τὰ δια-
γορτικὰ καὶ ἀλλόφρονα φῶς — τρῶτ ποὺ παροξύνουν.

Προχωροῦσε μέσα στὸ ὄνειρο τῆς νυκτερινῆς ζωῆς,
μέσα στὸ πολὺφωνο τραγοῦδι τῶν ἀνθρώπων, μέσα στὴ
φευγαλέα ζωὴ ποὺ ξεπετιέται ἀπ' ὄσους θέλουνε νὰ
χαροῦνε τὴν εὐτυχία ποὺ διαρκεῖ μιὰ μόνο στιγμὴ.

Πέρα στὶς στολισμένες ταραντέλλες οἱ κομικοὶ ἦθο-

ποιοὶ τῆς ἐβδόμης σειρᾶς, πηδοῦν, πέφτουν, χορεύουν
συνοδεύοντε μὲ τίς διεστραμμένες κραυγὲς τοὺς τὴ
μικρὴ δρχήστρα, καὶ σκορποῦνε στὸ πλήθος τὴν εὐ-
θυμία. Οἱ θαυματοποιοὶ μὲ τὰ φανταστικὰ παράσημα
τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας ἢ τοῦ Σάχη τῆς Αἰγύπτου,
ἀπαγγέλλουν τὸ στερεότυπο λογιδριὸ τῆς ἀναμφισβητήτου
ραγικῆς τῶν ἰκανότητος, καταπίνουν μακριὰ σπαθιά, καὶ
τραβοῦν ἀπὸ τὸν ἀξιοθαύμαστο λάρυγγά τους, πολὺχρω-
μες κορδέλλες μακριὲς ἕνα χιλιόμετρο, καὶ οἱ τραγουδί-
στριες μὲ τὰ πρασινοσμένα ἀπὸ τὴ βαφὴ μαλλιά, μὲ τὸ
παχὺ σῶμα ἀνοιχτόμητο, προσπαθοῦνε νὰ ψάλλουνε
ἀρμονικὰ ἔλεινὲς καντσονέτες, καὶ ὅλα αὐτὰ στίς στολι-
σμένες ταραντέλλες θέλουνε νὰ διασκεδάσουνε τὸν κόσμο,
νὰ γελᾶσουνε τὰ πλήθη καὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὴ χαρὰ ποὺ
διαρκεῖ μιὰ μόνο στιγμὴ.

Ἀμάξια ἰδιωτικὰ ἐπερνοῦσανε χωρὶς θόρυβο μὲ
ποζάτους ἀμαξιάτες καὶ ἠλικιωμένες κυρίες, ποὺ τὸ που-
δραρισμένο πολὺ πρόσωπο εἶχε τὸ χρῶμα τῶν μαλ-
λιῶν τους, τὰ κρυστάλλα τῶν αυτοκινήτων ἀναβαν ἔξαφνα
ἀστραπὲς κι' ἄφιναν πίσω ἐλαφρὸ, ἄρωμα μενεξέδων καὶ
γυναικείας σάρκας, περνοῦσανε ρομαντικὲς νέες ποὺ
αὔριο θὰ κλειτοῦνε γιὰ μιὰ ἑβδομάδα πίσω ἀπὸ τὰ
κιτρινοσμένα τοιχώματα τοῦ Παρθεναγωγείου, καλοσιδε-
ρωμένοι φοιτηταὶ κρατώντας τὸ κατέλλο στὸ χέρι γιὰ νὰ
δροσιζόνται τὰ στιλπνὰ καὶ πομαρισμένα τους μαλλιά
κι' ὅλοι γελούσανε, εἶχαν τὸν ἔρωτα στήν καρδιά, εἶχαν τὴν
ἀμαρτία στὰ μάτια, περνοῦσανε ἠλικιωμένοι κύριοι μὲ
ἄσπρες γκέτες, μὲ γκριζὰ καπέλλα μένα φλογερὸ ἄνθος
σὴν μπουτουνιέρα τοῦ καλοεφαρμοσμένου ζακέ, ποὺ
ἔσταματοῦσανε, γύριζαν πίσω μαγεμένοι ἀπὸ τὸ σῶμα
μιᾶς ὀραίας γυναίκας, βήχανε διακριτικὰ καὶ χαμογελοῦ-
σανε μὲ μιὰ φευγαλέα νοσταλγία...

Τὸ πλήθος ἐλαρπατοῦσε στήν παραλία, κάτω ἀπὸ τὴν
κτανὴ ἔρημια τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζητοῦσε, τὴν εὐθυμία, τὴ χα-
ρὰ, τὸν ἔρωτα.

Ἔσσεῖς ξανθοὶ βιενέζοι, κάνετε τὰ βολιά σας νὰ
τρέμουν, νὰ στενάζουν ξετρελαμένα ἀπὸ τὸν ἔρωτα, νὰ
λυγοθυμοῦνε σὲ ὑστερικὸ παροξυσμό, γιὰτί ἔσεῖς ξανθοὶ
βιενέζοι, ποὺ ξετρελαίνετε τίς καρδιὲς τῶν βιολιῶν, κά-
τω ἀπὸ τὸ νευρικὸ δοξάρι σας ἔχετε μαγεμένη τὴ λίγη
χαρὰ τῶν ἀνθρώπων...

**

Τὸν πένθιμο χειμῶνα, στὴ «Μουσικὴ Συναυλία» τὴν εἶ-
δα πρώτη φορὰ. Ἐπειτα τὴν ἔχασα.

Τὴν ξαναεἶδα τὰ λευκὰ μεσάνυχτα μιᾶς κοῦρας νύχτας
τοῦ Ἰανουαρίου, στὴν εἴσοδο ἐνὸς Dancing.

Ἀπὸ ἐπάνω ἐκρέμονταν μεγάλο λαμπιόνι ποὺ ἔχυνε ἄ-
φθονα γύρω τὴν κτανὴν τοῦ ἀνταύγιαι.

Στὸ σάπφειρο τῶν ματιῶν τῆς ἄστραφτε τὸ μικρὸ γέ-
λιο τῶν ἄστρων. Ἐστηρίζετο μὲ νοχέλεια στὸ χέρι μελα-
χροῖνο κυρίου μὲ σκούρα μαλλιά ποὺ εἶχε ἀριστερὰ στὸ μέ-
τωπο ἕνα κόκκινο σημάδι. Ὑπεχώρησα λίγο νὰ περάσουν.
Κι' αἰσθάνθηκα τὴ γλυκιά φρικίασι ποὺ μοῦ προξενούσανε
τὰ μάτια ἐκεῖνα ποὺ ἐγέλασαν κρυφὰ μέσα τους, κι' ἐπέ-
ρασε πολὺ κοντὰ μου γιὰ νὰ μεθύσω ἀπὸ τάρωμα τῶν κί-
τρινων μαλλιῶν τῆς ποὺ ἐμυρίζανε κάτι σὰν ἄγιοιο τριαν-
τάφυλλο. Τὸ κλεισμένο αυτοκίνητο τὴν ἐπῆρε. Ἐνα κόκ-
κινο φῶς ἔδειχνε γιὰ λίγο στὰ βάθη τῆς σκοτεινῆς λεωφό-
ρου τὸ δρόμο τῆς, μέσα στὴ λευκὴ καὶ κοῦρα νύχτα τοῦ
Ἰανουαρίου.

Ἐκεῖ στὸ Καζίνο τὸ περασμένο καλοκαίρι συνάντησα
πάλι τὰ κίτρινα μαλλιά μὲ τ' ἄρωμα σὰν ἄγριο τριαντάφυλ-

λο. Στά μάτια της έλυωναν τὸ φῶς τους τὰ λαπωνέζικα φαναράκια. Ὅταν ἀντικροστήκαμε γέλασε πάλι. — — —

Ἀνάμεσα στὰ δέντρα τὰ βιολιά ἐτρούλλιζαν, τὰ τοξάρια στενάζανε στὸν τρολλὸ κι' ἀδιάκοπο ρυθμὸ τοῦ χοροῦ κι' οἱ Βιενέζοι παρασυρμένοι στὸν ἴλιγγο, χαμογελοῦσαν, ξετρολλάιναν ἀπὸ ἄλλοφροσύνη τὰ βιολιά τους, κάνανε παιχίδια μετὰ τις χορδὲς ποὺ κελαιδούσανε κι' ὁ βιολαντσέλιστας μετὰ τὰ μάτια γεμάτα χαρὰ, μετὰ τὴν καρδιά ξεχυλισμένη ἀπὸ τρέλλα, ἔσερνε πάνω στιλπνὴ πλευρὰ τοῦ ὄργάνου τὰ ὑγρά δάκτυλά του ποὺ ἐτρούλλιζαν, χτυποῦσε μετὰ τὸ δοξάρι τις χορδὲς καὶ ξεφώνουσε ὅλο εὐφροσύνη στὶς στροφές τοῦ Οὐάν-στέπ.

«— Ἀλλέ!... Ρίκο-λέττα!...»

Κι' ἐσκορποῦσε τὴν τρολλὴν εὐθυμία.

Ὅλα τότε γελούσανε γύρω μου, εὐθυμούσαν, ἐχόρευαν, στὸ αἰώνιο τραγοῦδι τῆς ζωῆς ποὺ κινεῖται. Ἦθελα κι' ἐγὼ νὰ σὲ παρασύρω στὸ στρόβιλο τοῦ χοροῦ, νὰ μᾶς τυλίξουν τὰ τραγοῦδια τῆς ὀρχήστρας, ὁ ἴλιγος τῆς στροφῆς, τὸ γρήγορο ἄλλαγμα τῶν ποδιῶν, νὰ στοροβολιστοῦμε, νὰ γυρίζουμε, νὰ γυρίζουμε σὲ μιὰ παράφρονη δίνη μετὰ τὰ χέρια σφιγμένα μετὰ τὰ πόδια ἀεικινήτα μετὰ τὰ μάτια χαμένα στὸ σκοτάδι, σχισμένο ἀπὸ τις πολύχρωμες ζώνες τῶν φώτων ποὺ θὰ μᾶς ἐκυκλώνανε...

Τὰ χεῖλη της μετὰ ἰδιότροπο ἠδονισμό ἐροφοῦσαν τὸ δροσιστικὸ ποτὸ τῆς μέντας μέσ' τὸ ὑψηλὸ ποτήρι ἀπὸ πράσινο κρύσταλλο.

Γύρω μας ὁ τρολλὸς πυρετὸς τῆς ζωῆς ἐρεθισμένος κυνηγοῦσε τὴ χαρὰ ποὺ ἐχανότανε, ὅπως ἡ κίτρινη ἄμμος στὰ μικρὰ δάκτυλα τῶν παιδιῶν ποὺ ἐπαίζανε κοντὰ στὴ γαλάζια παραλία.

«— Θυμᾶστε, τὴ νύχτα ἐκεῖνη στὸ Dancing, μοῦ ἀρέσανε τὰ ἐρωτευμένα μάτια σας. Εἶδα τότε στὰ μαῦρα μάτια σας τὴν εἰκόνα τοῦ προσώπου μου κι' ἐφοβήθηκα. Τὴν εἶδα μιὰ στιγμή μόνο καθὼς ἐπερνοῦσα, καὶ πίστεψα πὼς με εἶχατε φυλακισμένη ἐκεῖ στὰ ὑγρά μάτια σας πάντα. Τί παράξενο! Αἰσθανόμουν πὼς εἶχατε κάτι δικό μου, πὼς ἐκρατούσατε πάντοτε ἐμένα τὴν ἴδια. Σὰς θυμώμουν... Νὰ με πιστέψετε...»

Ποιὰ ἦτανε; Τώρα τὸνειρο ἐφευγε μακριὰ ἐκεῖ κάτω μετὰ τὰ περιπλανώμενα σύνεφα. Καὶ δὲν ὑπάρχει πιά μετὰ τὴν καρδιά μου ἡ μελαγχολία μιᾶς γυναίκας ποὺ συναντήσαμε καὶ ποὺ δὲν εἶχαμε τὴν ἐλπίδα ἴσως τὴν ξαναβροῖμε. Εἶναι οἱ ἐρωτες μιᾶς στιγμῆς, μιᾶς συναντήσεως, κάποια τριαντάφυλλα ποὺ μαραίνονται κι' ἀφίνουν τὸ θλιμμένο ἄρωμά των μέσα στὴν ἀπογοητευμένη μας ψυχὴ.

«— Ἀλήθεια; δὲ μετὰ ξεγάσατε λοιπὸν ἀπὸ τότε... Ἐκεῖ στὴ συναυλία μοῦ φάνηκε πὼς ἐφοβηθήκατε καθὼς σὰς ἐκύνταξα. Μέσα στὰ μάτια σας εἶχα ἰδεῖ τὸν Ὁρφέα νὰ κλαίει. Ἔτσι μᾶρέσανε γιατί εἶχανε γεμίσει ἀπὸ μουσική. Ἔπειτα σκέφθηκα ἄλλα, σκέφθηκα πολλὰ ἄλλα πράγματα καὶ θέλησα νὰ φύγω. Δὲν θέλησα νὰ σὰς ξαναεἰδῶ. Ἴσως νὰ ἐλυπηθήκατε τότε, ὅταν ἐφυγα μόνη καὶ μετὰ χάσατε μέσα στὸ σιωπηλὸ πλῆθος ποὺ μεθοῦσε ἀπὸ μουσική...»

Τὰ λόγια της ἦταν ἕνα καραβάνι ποὺ ἐταξίδευε μέσα στὴν ἔρημο, κάτω ἀπὸ τις μαρμαρυγὲς τῶν ἄστρον. Οἱ μελαχρινὲς γυναῖκες μέσα στοὺς ἰνδικοὺς πυργίσκους ἐτραγουδοῦσαν σὲ μακρινὴ ἁρμονία. Ἐκρατοῦσαν δέσμες ἄγρια γιασεμιά καὶ ταξιδεύανε, καὶ περνοῦσαν ἀργὰ τὴν ἀτέλειωτη ἔρημο.

Μιλοῦσε μετὰ καθαρὴ φωνή, κι' ἐκύνταζε στὸ βάθος τις ἱαπωνέζικες γιρλάντες τῶν φώτων, ποὺ ἐτρέμαν ἐλαφρὰ στὴν θαλάσσιαν αὔρα.

Οἱ λέξεις ἀνεβαίνανε χωρὶς καμμιά δυσκολία, σὰ νὰ εἶχε ξαναεἰδεῖ πολλές φορές στὸν ἑαυτὸ της, αὐτὰ ποὺ μοῦ ἔλεγε τώρα.

Καὶ τὰ χεῖλη της ποὺ ἐφρίσαν εἶχαν τὴν μεθυστικὴν μυρωδιά τῆς μέντας καὶ μετὰ κάνανε νὰ σκέπτομαι τὴν ἀκόλαστην ἠδονή...

Πέρα, κοντὰ στὰ μικρὰ κορίτσια μετὰ τὰ κρεμασμένα ἐμπρός του καλάθια, γεμάτα ματσάκια νοτισμένα γιασεμιά, εἶδαμε τὸν μελαχρινὸ κύριο μετὰ τὰ σκοῦρα μαλλιά. Ἐγύρνε κάποιον κι' ἐκυντοῦσε ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος πάνω ἀπὸ τὰ μικρὰ τραπεζάκια. Ἡ λαγωνίκα ὄρθωσε τὴ ράχη της καὶ μετὰ τὰ μάτια πρὸς ἐκεῖ γυρισμένα ἐγρούλλισε χαρούμενη.

* *

Μιὰ νύχτα πλημμυρισμένη ἀπὸ ἄστρα, γεμάτη ἀπὸ τὴ δυνατὴ μυρωδιά τῶν κρινῶν ποὺ ἐτρούλλιζαν στοὺς κήπους, ἐπέρασα τὸ στρωμένο μετὰ μικρὰ βόσκαλα προαίλιο.

Ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὸ μικρὸ ἀναβρυτήριο ποὺ ἔλουζε μετὰ τὸ δροσερὸ νερὸ του ἕναν γυμνὸν Ἔρωτα, ἐπερίμενε ἡ Λέλια. Τὴν ἐβροῖκα ἐγὼ κάτω ἀπὸ τὰ ἐξωτικά φῶτα τῶν ἄστρον, ποὺ ἀκούγανε γοητευμένα τὸ στεναγμὸ ποὺ ἐπετοῦσε τὸ μικρὸ ἀναβρυτήριο. Ἦτανε τυλιγμένη μετὰ μαῦρα φορέματα καὶ τὰ χέρια της ποὺ μετὰ κρατοῦσαν σφιχτὰ ἐτρέμαν ἀπὸ τὴν ἀναμονή, ὅπως ἔτρεμε καὶ τὸ σῶμα της ὅλο.

Μόνο τὰστρα τοῦ μυρωμένου Μαΐου εἶδαν τὸ ὑστερικὸ μας φίλημα. Μόνο τὰ λευκὰ τριαντάφυλλα ἴσως ἀκουσαν τὸν ἄρρωστο στεναγμὸ της, ποὺ ἀντήχησε πένθιμα μέσα στὴν θαμπὴ ἔρημία.

Καὶ τὸ ἀναβρυτήριο παραπονιότανε, τὸ μικρὸ ἀναβρυτήριο τοῦ κήπου σὰ νὰ ἐκλαιγε τότε, περιλουζοντας μετὰ τὰ φθονὰ δάκρυά του, τὸν μαρμάρινον Ἔρωτα...

Ἐπάνω στὰ κινέζικα προσκέφαλα μετὰ τὰ ζωηρὰ χρώματα τῶν ἀλλόκοτων ἀνθῶν στὸ ἀτλάξι, ἦταν ἡ γυναῖκα ποὺ εἶχε τὸν ἔρωτα στὴν καρδιά, ποὺ εἶχε τὴ γαλάζια ἠδονὴ στὰ ὑγρά μάτια καὶ στὰ χεῖλη, στὰ μικρὰ κρυτωμένα χεῖλη τὴν ἁμαρτία.

Τὰ κίτρινα μαλλιά ἐχρυσίζανε φωτεινὰ κάτω ἀπὸ τὴ ρόδινη ἀνταύγεια, ἀπὸ ἕνα μεταξωτὸ ἄμπαζοῦρ κρεμμασμένο.

Τὸ ἀράχνιο ὕφασμα τῆς πυζάμας ἔδειχνε ὀλόκληρο γυμνὸ τὸ ἐρωτευμένο της σῶμα κι' ἕνας ξανθὸς βόστρυχος ἐχυνότανε στὸ ἀνοιγμα τοῦ στήθους κι' ἀφινε πάνω στὸ γλυκὺ ὄμο μιὰ κίτρινη σκιά.

Ἡ νύχτα ἔξω μεγάλωνε σὲ βαθιὰ σιωπή. Στὸ κόκκινο κύπελλο τῆς καρδιάς μας, ἐπλημμύριζε ὁ γλυκὺς ἔρωτος, μετὰ τὰ μάτια της ἔλαμπε μιὰ παραφροσύνη, τὸ γαλάζιο χρῶμα τους ἔτρεμε, καὶ τὸ ὑγρὸ γέλιο τῶν ἄστρον ἐκεῖ, ἐκρυβε κάποιον μυστικὸ, κάτι ἐστέναζε μέσα στὸ σῶμα της ποὺ δὲ μποροῦσα ἐγὼ νὰ τὸ ξέρω, τὰ χεῖλη της εἶχαν ὠχράνει ὅλο τὸ πρόσωπο, ἦτανε κίτρινο πλημμυρισμένο ἀπὸ τὸ φέγγος τῶν φθινοπωρινῶν της μαλλιών. Κάτι γινότανε γύρω μου, κάποιο βαθὺ μυστήριον ὑποχωροῦσε στὸν ἔρωτα καὶ τὰ χέσια της μετὰ τραβοῦσαν, ἐσφίγγανε ὑστερικά τὰ δάκτυλά μου καὶ τὸ φίλημα ἔκαψε τὰ στεγνὰ χεῖλη...

Τὸ γυμνὸ σῶμα της, στὸ ρόδινο ἠμίφως ἔλαμπε ἀπὸ τὸ κόκκινο αἷμα ποὺ μετὰ ἴλιγγο ἔσφουξε ὅλο ἐρωτικὸ πυρετὸ, ἔλαμπε σὰν τὸ ἐρυθρὸ τριαντάφυλλον ὅταν τὸ καίει ὁ μεσημβρινὸς ἥλιος. Εἶχε δυὸ πολυτίμους ἀμεθύστους εἰς τὴν ἄκρη τοῦ σαπφειροῦ κόλπου της ποὺ εὐωδίαζε μετὰ ἴσως ἄρωμα στὰ κολασμένα μου χεῖλη. Καὶ τὰ κινέζικα προσκέ-

φαλα ἐφεγγαν ἐπάνω στὴ γυμνότητά της μετὰ περίεργα χρώματα κι' ἐβλεπα ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μου, τὰ γεμάτα πυρετὸ, ἕνα μεγάλο σωρὸ ἀπὸ μεθυστικὰ κρίνα...

Ἐνα καραβάνι ἐπερνοῦσε μέσα στὴν ἔρημο κάτω ἀπὸ τις μαρμαρυγὲς τῶν ἄστρον. Οἱ μελαχρινὲς γυναῖκες εἰς τοὺς ἰνδικοὺς πυργίσκους ἐτραγουδοῦσαν μετὰ μακρινὴ ἁρμονία. Ἐκρατοῦσαν δέσμες ἄγρια γιασεμιά καὶ ταξιδεύανε, καὶ περνοῦσαν ἀργὰ, τὴν ἀτέλειωτη ἔρημο...

Ἐγὼ ἐφιλοῦσα τὰ πιὸ ἠδονικὰ μέλη της, ἄφινε τὰ ἴχνη τῶν φιλημάτων μου στὸ μετὰξινὸ δέρμα ποὺ εἶχε τὸ χρῶμα τοῦ σεληνίτη κι' αἰσθανόμουν κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη τὴ ζωὴ, τὸν φλογερὸ ἔρωτα νὰ με φλογίζει ὅπως τὴν ἔκαψε.

Κάποιο καραβάνι περνοῦσε μακριὰ μέσα στὴ νύχτα. Στὴν καρδιά μου ποὺ ἔτρεμε ἀπὸ τὸν ὑστερισμὸ τοῦ ἔρωτος, ἔφτανε ὁ ἀντίλαλος ἀπὸ τὰ βιολιά, τὰ ἐρωτικά βιολιά τῶν βιεννέζων ποὺ ξετρελλαμένα τραγουδοῦν τὸν ἴλιγγο τῆς ζωῆς, ποὺ φεύγει, τῆς ζωῆς ποὺ κινεῖται μέσα στὸ γρήγορο χρόνον, τῆς ζωῆς ποὺ γυρεύει νὰ φτάσει τὴ χαρὰ ποὺ διαρκεῖ μιὰ μόνο στιγμή.

Κάτω ἀπὸ τὴ νύχτα τὴν πλημμυρισμένη μικρὰ ἄστρα ἐταξίδευε τὸ μακρυνὸ καραβάνι, κι' ἐκεῖ κοντὰ, μέσα στὴν ὑπνωμένη ἔρημία τὸ μικρὸ ἀναβρυτήριο ἔλουζε μετὰ τὰ κρῶα δάκρυά του τὸν μαρμάρινον Ἔρωτα...

* *

Τώρα πάλι, ἕνα κυανὸ βράδι τοῦ θεοῦ, εἶμαι μόνος, δίχως ἔρωτα ἐκεῖ στὸ καζίνο. Ἀπὸ τὸ γειτονικὸ λιμένα τὰ λευκὰ πλοῖα τῶν ταξιδιωτῶν φεύγανε κάτω ἀπὸ τὰστρα. Ἐσχίζαν ἀργὰ τὴν πράσινη θάλασσα, ἔτοιμα γιὰ νέα λιμάνια. Ἡ λεπτὴ αὔρα τῶν ὑπνωμένων κυμάτων, ἀνέμιζε τις μυρωμένες ἐσάρπες τῶν γυναικῶν ποὺ ἀκουμποῦσαν στὴ γέφυρα. Εἶναι ἡ ὥρα τῶν μεγάλων ταξιδιωτῶν, τῆς περιπλανήσεως πάνω στοὺς μεγάλους δρόμους, μακριὰ σὲ ἀρχαῖα πάγκα καὶ σερήμους ἀτελείωτες καὶ μοῦ θυμίζει τὴ Λέλια ποὺ ἐφευγε.

Τὸ πλοῖο γεμάτο εὐτυχημένους ταξιδιωτῆς ἀφινε τὴν πλημμυρισμένη ἀπὸ κόσμον ἀποβάθρα. Ἐνα πλῆθος ἀπὸ λευκὰ περιστέρια ἐφτερουγίζανε στὰ χέρια ποὺ ἐστέλνανε πρὸς τὸ πλοῖο τὸν τελευταῖο ἀποχαιρετισμὸ.

Τὸ γρήγορο τραῖνο γεμάτο λαμπρὰ φῶτα ἐφευγε στί-

ζοντας τις πράσινες πεδιάδες, ἔφτανε, πέραγε τοὺς πράσινους φανούς, καὶ χανότανε στὰ ἐρεβικά τοῦνελ, ποὺ μέσα τους ἐκαταποντίζονταν ἀπὸ μιὰν ἀναπόφευκτη ὀρμή. Ἐκεῖ σὲ κάποιο βαγόνι, στὸ ἄσπρο ἐσωτερικὸ του, ἀνάμεσα σὲ πλούσιους ταξιδιωτῆς ποὺ καπνίζανε ποῦρα μετὰ δυνατὴ μυρωδιά, ἐλικνίζονταν ἡ ἄρρωστη Λέλια. Καὶ οἱ μετὰλλινοι τροχοὶ οὐρλιάζανε ἀπὸ παραφροσύνη καὶ πλησίαζαν τὰ λευκὰ χιόνια, ποὺ ἐχωρίζανε μέσα στὴ νύχτα...

Κι' ἐβλεπα ἕνα μελαχρινὸ ἄρρωστο, καταβεβλημένο ἀπὸ τις μακρινὲς ἀγωνίες, μετὰ ἀδυνατισμένο πρόσωπο, μετὰ σβυσμένα μάτια, μετὰ τὰ μαλλιά ποὺ τώρα ἦσαν λευκὰ, νὰ βαδίζει περιλυπὸς. Περνοῦσε τὴν πύλη σὲνα ξενικὸ κοιμητήρι καὶ κρατοῦσε στὰ σκελετωδὴ χέρια του μιὰ δέσμη κίτρινα τριαντάφυλλα. Ἐκλαιγε καθισμένος εἰς τὴν ἄκρη ἐνὸς τάφου. Στὸ κρῶο, σὰν τὸν θάνατο, μάρμαρο ἦτανε χαραγμένο τὸνομά σου, κάτω ἀπὸ τὰ κίτρινα τριαντάφυλλα.

Καὶ ἐκεῖ κάπου τὸ μικρὸ ἀναβρυτήριο ἐκλαιγε γοερὰ καὶ περιέλουζε μετὰ τὰ φθονὰ δάκρυά του τὸ μαρμάρινον Ἔρωτα...

Πίσω ἀπὸ τὰ δέντρα, κάτω ἀπὸ τις φωτεινὲς γιρλάντες τῶν ἱαπωνέζικων φαναριῶν, τὰ ἐρωτικά βιολιά τραγουδοῦν τὴ ζωὴ ποὺ φεύγει, τὴ χαρὰ ποὺ περνάει, κι' οἱ γυναῖκες γελοῦν ἐρεθισμένες ἀπὸ ἠδονή, τὰ βιολιά ξετρελλαίνονται κι' ἐκεῖ πάνω ἀπὸ τὸν ἄσπρο τοῖχο ὑψώνεται τὸ μετὰλλινον τραγοῦδι τῆς τρελλῆς ζωῆς τῆς χαρᾶς ποὺ κυνηγᾶει τὸ χρόνον ποὺ γλυστράει καὶ φεύγει ὅπως οἱ μικροὶ τροχοὶ κάτω ἀπὸ τὰ πάτινια, ἐκεῖ στὸ Σκαίτιγκ-Ρίγκ τοῦ καζίνου εἶναι οἱ μικροὶ ἀτσάλινοι τροχοὶ στὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων ποὺ κυνηγοῦν τὴ ζωὴ, ποὺ τρέχουνε πίσω ἀπὸ τὸ χρόνον ποὺ φεύγει.

Στὸ κεφάλι μου λάμπουνε ἀλλόκοτα χρώματα, ὁ πυρετὸς μοῦ καίει τὰ μάτια, τὸ κλᾶμμα στάζει μέσα στὴ σχισμένη καρδιά καὶ τὰ πόδια μου τρέμουν, τὰ πόδια μου γλυστροῦνε, οἱ μετὰλλινοι τροχοὶ κυλοῦν, φεύγουν, κυνηγοῦνε κάποιον ὄνειρο, γυρίζουν μετὰ ἴλιγγο, γυρίζουν τρελλὰ μετὰ στοὺς ἄλλους, μετὰ τις γυναῖκες ποὺ γελᾶνε, καθὼς ξεφεύγουν πάνω στὰ ξετρελλαμένα πάτινια, ὅλα γυρίζουν, ἀντηχεῖ τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς ποὺ κινεῖται, τῆς ζωῆς ποὺ ἐκμηδενίζουν οἱ τροχοὶ ποὺ γλυστράνε, κυνηγοῦνε τὸ χρόνον τρέχουν ἀδιάκοπα πίσω ἀπὸ τὴ ζωὴ ποὺ περνάει, ἀπὸ τὴ ζωὴ ποὺ γλυστράει καὶ φεύγει νὰ φτάσει τὴ χαρὰ ποὺ διαρκεῖ μιὰ μόνο στιγμή.

ΙΟΥΛΙΟΣ ΠΑΡΜΑΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Στη ζωή μας την καλλιτεχνική, εάν δεν υπάρχει ο δημιουργικός παλμός ανώφελα προσπαθούμε να γίνουμε κατακτητά του ιδανικού μας. Αυτός ο παλμός όταν συνυπάρχει με την ιδιοσυγκρασία μας, είνε ένα απόκτημα κληρονομιάς μεγάλης και το μόνο θετικό εφόδιο στις ψυχικές αδυναμίες και στους ανθρώπινους κλωνισμούς της ζωής, όταν μās φαίνεται πολλές φορές σκληρή και καταφρονετική.

Πάντα ο τεχνίτης ο δημιουργός υποφέρει όταν ζει στην ατμόσφαιρα αυτής της πάλης εξαιρετικά; και ως ένα ακίνητο που ελύσεται γύρω από τις πρωτόγονες ιδέες, αρπάζεται από της ισχυρότερες φευγαλέες αυτές εκδηλώσεις και με δύναμη αποσταμένης υπάρξεως δένεται επάνω τους, για να αποκτήσει πλιότερη δύναμη δημιουργικής ενεργείας.

Στην εποχή μας και γύρω ειδικότερα από τόσες μορφές που παρουσιάζει ο ορίζοντας της διεθνούς καλλιτεχνικής πάλης, βρίσκουμε στο δρόμο της προσπάθειας μας εμπόδια τρομερά και χάνουμε τόσο πολύτιμο καιρό εργασίας για να ανατρέπουμε λίγο κατ' όλιγο ότι σάπιω άπάρχει και ότι έχει απομείνει από τις ψευδοκαλαματικές τάσεις στη λεγομένη κίνησι της καλλιτεχνίας μας, ώστε και μεις οι ίδιοι αρκετές φορές κινδυνεύσαμε πραγματικά ως άτομα από τον φοβερό αγώνα της ἀνήσεως των ξηρών αντιθέτων πεποιθήσεων και αρχών, μ' όχι για πολύ.

Όταν υπάρχει ο δημιουργικός παλμός είναι τόσο καλά δεμένος με το νευρικό μας σύστημα και με τον τρόπο της κατασκευής του μυαλού μας, που και οι ισχυρότεροι κλωνισμοί δεν άντεχουν στο ξεκαθάρισμα του διαγράμματός μας του βασικού.

Δυστύχημα μόνο είναι πώς κάθε τάσι θετικής εργασίας, όταν μάλιστα είνε σφικτοδεμένη με την πρωτοτυπία, βρίσκει άπειρα κτυπήματα, πολλές φορές και ανατροπικά.

Όλα όμως αυτά είνε μέσα προσωρινής συγχύσεως και κατά μέγα μέρος επιτελίδια κόπια εκτοπίσεως του επιδιωκουμένου σκοπού. Ο αγώνας έχει σταθμούς δράσεως και φόβος δεν υπάρχει όταν υπάρχει κρίσις και άμυνα εντατικής εργασίας, προορισμένη να κτυπάει κατακέφαλα όλες τις ταχυδακτυλογηγικές εξαπατήσεις, και το ασύγχρονο πνεύμα της επαναλαμβανόμενης προγενεστερας εποχής να παραμερίζει μόνον δι' αυτής και της λογικής αρμονίας, προς το περιβάλλον.

Ετνε πια γεγονός χωρίς συζήτησι, πώς ο ορίζων ο καλλιτεχνικός στην Ελλάδα άρχισε να γίνεται περισσότερο καθαρός από κάθε άλλη φορά. Προγενέστερα η καλλιτεχνική ίννη και πιδ μεγάλη υπήρξε και πιδ δημιουργική σύμφωνια πάντα με την εποχή της. Σήμερα αυτή η δημιουργία της, είνε πολύ στενή στην αντίληψι των νεωτέρων και κακός δρόμος ερεύνης για ότι κυρίως μās ζητούν οι κόσμοι που βρίσκονται έξω από τα σύνορα του τόπου μας.

Το πράγμα φαίνεται περιεργό σ' εκείνους, που καλά κάθονται σε θέσεις δημόσιες, με την προϋπόθεσι ότι και ο νόμος επίσης κάθεται στη θέσι του καλά, επομένως τα πάντα είνε καλά. Οβίως ανύποτοι ως φρουροί ενός καθηκόντος υπέταξαν τās σκέψεις των και την δράσι τους, σε δυο κύρια μέσα ενταντικής προσπάθειας, όπως δι' αυτών στηριχθούν εις τās θέσεις των γενικώς έναντι Πολιτείας και Κράτους.

Το πρώτο κακό, ότι ως *Maitres* αυτοί κάθε άλλην ευγενικά προσπάθεια γύρψαν να την βυθίσουν στην απογοήτευσι και στο πένθος της αδιαφορίας των. "Εγίνα διαλυτικά στοιχεία των ετησίων εκθέσεων μόλις διείδον τον κίνδυνον της αποκαλύψεως των ασάφων θεωρειών που υπεστήριζαν, έκλεισαν κάθε πόρτα επισήμου άλλης εμφα-

νίσεως της νεωτέρας καλλιτεχνικής παραγωγής και εις εαυτών ήσέθησε και εν τω προώπω του διδασκάλου του του ιστορικώς για την εξέλιξι της τέχνης στον τόπο μάλειον σεβαστού, άγνοήσας το έργο του τελειώς.

Το δεύτερο κακό και πλέον ουσιώδες ότι έγιναν αυτοί χωρίς στις ξηρές και οπισθοδρομικές των πεποιθήσεσι πρόξενοι κακού ανυπολογίστου γνωματεύσαντες χωρή συνείδησιν αυτής των της πράξεως ότι: Πās όπως δήποτε σπουδαστής του Σχολείου Καλών Τεχνών εξερχόμενος τω όριων της αντιλήψεως των την όποιαν και ακαδημαϊκή έβάρπτισαν είνε άξιος καταδιώξεως άπεινού, διότι γίνετο πρόξενος διαφθοράς αυτού του λαμπρού οικοδομήματός και του σκοπού της θαυματουργού του εξέλιξεως.

Στην αντίληψι των ανωτέρων ατόμων, μιά πράξις τόσο άσυνείδητη, με μόνη τή δικαιολογία ότι ο νόμος και γράμμα τον καρέχει αυτό το δικαίωμα στους μοιραίους αυτούς ανθρώπους, εμφανίζονται όμαδικώς ως οπισθοδρομικοί παράγοντες της Πρωτανείας των τεχνών στην Ελλάδα και άντεθνικοί διώκται του ευγενεστερου ελαγγέλματος προξενούντες την άηδειαν και την αίσχυνήν ούτω πράττοντες.

Το πράγμα λοιπόν όπως εμφανίζεται σήμερα και όπα κατ' ευχην ήρθαν τα γενικότερα ζητήματα της χώρας εμεις οι παρακολουθόντες πιστά και με εθνική παράδοσι τους πονηρούς και συμφεροντολογικούς των σκοπούς, άπερίφραστα μπορούμε να πούμε ότι και διοικητικώς και ποιητικώς το Σχολείον των Καλών Τεχνών, ούδέποτε ήττα ραχένδυτο ως κατεύθυνσι διανοητική και ως αδιαφορία ενεργείας ποιητικής όπως σήμερα. Ούδέποτε άνθρωπος της ώριμου ηλικίας, άνεξαιρέτως όλων των καθηγητών αυτού υπέπεσαν σε τόσο μεγάλη πλάνη και άφησαν σκοπό και δράσι σε μιά καρχινοβατική ύδρευση μίζα τόσης βρομερόαδιαφορίας, για τή γενικότερη κατεύθυνση Σχολείου και μερίμνης οργανωτικής του κύκλου της δράσεως των. Τή τέχνη σενα τόπο είνε η σφραγίδα του πολιτισμού των.

Θά ήτο ύβρις μεγάλη για την ώραία Πατρίδα μας, εδσοβαρώς θά ήθελε όποιος δήποτε να υποστηρίξει, πώς το ίδρυμα αυτό με τα στελέχη του ως έχει, άποτελει τήν ελδήλωσι του πολιτισμού μας. Θά ήτο επαισχυντο ψεύδι και άντεθνική κατάρα, εάν υπεστηρίζετο ότι οι άλλοι καλλιτεχνικοί παράγοντες είνε της αυτής θέσεως και της αντιδιανοητικότητας και εσώτερα πιστεύουν με το ίδιο μέτρο στην ήθική τους άποστολή.

Μη διστάζει λοιπόν κανείς εάν πρόκειται σοβαρώς να γίνη κάτι. Σε τέτοιες συμφορές χρειάζονται μεγάλες χειρονομίες.

Μ. ΤΟΜΠΡΟ
γλύπτης

ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΙ

Για λόγους άνεξάρτητους από τή θέλησή μας βρισκόμαστε στην ανάγκη ν' αποχωρήσουμε από την έκδοσι τ' «Μούσας», παραδίνοντάς την σε μιά συντροφιά νέων λογοτεχνών που ευγενικά προσφέρθηκε να συνεχίσει τήν πολύτιμη εργασία μας. Με τήν πεποιθήση πώς με τους κει τους και τις προσπαθειές μας κατορθώσαμε να δημιουργήσουμε μιά παράδοσι όχι άξιοκαταφρόνητη και με τήν ελπίδα, πώς η νέα έκδοτική συντροφιά της «Μούσας» ή εργασθει πιδ άποτελεσματικά για τήν άνύψωση και τή καλύτερευση του φύλλον, παρακαλούμε όλους όσους ως τώρα μās σταθήκανε πρόθυμοι βοηθοί είτε ως ταχτικοί έκτακτοι συνεργάτες είτε ως συνδρομητές κι αγοραστ είτε ως άντιποσώποι κι ανταποκριτές στην Ελλάδα και στο Έξωτερικό να δεχθούν από τα βάθη της καρδιάς μεις τις φιλικές ευχαριστίες μας.

Νάσος Χρηστίδης, Μ. Γ. Καλλιγās, Ι. Μ. Παναγιωτόπου.

BRIELE D'ANNUNZIO

ΕΠΑΝΩ Σ'ΕΝΑ "ΕΡΩΤΙΚΟ,"

του Eduard Grieg

Θέλω έναν έρωτα άλγεινό, άργό να είνε άργός σαν ένας άργός θάνατος κι' άτέλειωτο, (θέλω να είνε κι' απ' το θάνατο πιδ ισχυρός) και δίχως άλλαγή.

Θέλω σε μιά κρυφή να είνε αδιάκοπα όδύνη αποπνιγμένες οι ψυχές μας και να είνε κοντά στις θύρες μας μιά θάλασσα μόνη, να κλαίει σε σιγή άφοσιωμένη.

Θέλω ύψηλός από γρανίτη να είνε ο Πύργος και ύψηλός να είνε τόσο που να φαίνεται στον ουρανό τον πολικό άστέρα πώς εγγίζει.

Θέλω μιά κλίνη πορφυρή και να εύρω γέρνοντας σεκείνη τή σκιά στα στήθη εκείνα επάνω όπως στα βάθη ενός τάφου, το Άπέραντο.

ΠΑΛΙ ΕΠΑΝΩ Σ'ΕΝΑ "ΕΡΩΤΙΚΟ,"

του Eduard Grieg

Έρυννία! το τραγικό σου όνομα είνε αυτό. Η αρχαία δύναμη άκόμη ζή εντός σου, ή άπέραντη νύχτα, ο Μαινάδα, στη φρικίασι, μόνο της κόμης σου όλη ανατρίχιασε.

Όταν στο κατώφλι μου επάνω φανερώνεσαι σαν φλόγα λάμπονταστην κόκκινη εσθήτα, ένα ανατρίχιασμα περνάει τα όστα μου, κράζει το τραγικό σου όνομα ή ψυχή.

Μα είσαι άσπρη αυτή τή νύχτα, Έρυννία. "Ω πόσο άσπρη! μήπως άνοιξης τις φλέβες για να βάψεις τήν εσθήτα.

"Ακου τί ψάλλει ή θάλασσα, πένθιμους ύμνους! κι' εντός μου τήν ανέλπιστα ανανέωσε παραφροσύνη που άγρυπνούσε τον Όρέστη.

ΜΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Είχε τα μάτια προς τή γή εκείνη άτενισμένα. Με τήν άπίστευτη σιωπή μας οι στιγμές φαίνονταν άπειρες ναόιγουνε άβύσσους.

"Ω αν από κάποιο κίνημα αϊφνίδιο για πάντα είχαμε απομείνει εμεις βουβοί!

Τα μάτια εκείνα προς με άργά θ' άνυψωνόνταν. Άκόμη το σπασμωδικό κι' άναιμο στόμα βλέπω. Τα πρώτα λόγια της άραιά, όσαν σταγόνες πέφτουν από αίμα πληγής που άρχίζει να ματώνει.

CANTO NOVO

Κοιμούνται τα νερά στο σεληνόφως τ'ου Ίουνίου. Όρθια επάνω στο λιμάνι στέκονται τα κατάρτια όσαν λιγνά φαντάσματα στο χιονόλευκο φέγγος. Με σιγανό άρμενίζουνε άνεμο σωροί τα νέφη. Άποδημούνε ήσυχα των όνειρων τα σμήνη. Δεν αισθάνεσαι

ο Λάλλα τή θεία μυρωδιά της θαλάσσης; Δεν άκους; Τ'άκοίμητα νερά μιά φρικίασι μακριά φέρνουν' επάνω στον άνεμο ένα πάλλει φτερό τραγουδιού.

Οι σειρήνες άπόψε στη σελήνη χορεύουν. Χορεύουνε Λάλλα και τάσμα: "Ω νέοι που στη ζωηρή καρδιά σας στις φλέβες, του Ίουνίου όργιάζουν τάρωματα,

έλκυστική είνε ή θάλασσα ή νύχτα όμορφη: αγαπάτε!— μου μουρίζει. Λευκά τα σύνεφα χάνονται σε σιωπές. Άποδημούνε γαλήνια των όνειρων τα σμήνη. Δεν αισθάνεσαι ο Λάλλα, τή θεία μυρωδιά της θαλάσσης;

Μετάφρασις

ΙΟΥΛΙΟΣ ΠΑΡΜΑΣ

MAURICE MAETERLINCK

ΨΥΧΗ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

Είν' ή ψυχή μου άληθινά στα τελευταία θλιμμένη. Στα τελευταία είνε θλιμμένη να είνε κουρασμένη, Κ' είνε στο τέλος κουρασμένη, να είνε έτσι του κάκου, Είνε θλιμμένη μου ή ψυχή, μαζί, και κουρασμένη, Και καρτερω τα χέρια σου στο πρόσωπό μου άπάνω.

Τ' άγνά σου χέρια καρτερω στο πρόσωπό μου άπάνω, Έτσι σαν κάποιους παγερούς, κρυστάλλινους άγγέλους, Να ρθούν και να μου φέρουνε τή μυστική άρρεβώνα. Τις θείες δροσιές τους καρτερω στο πρόσωπό μου άπάνω, Έτσι σαν ένα θησαυρό, στα βύθη των νερών.

Και καρτερω, και λαχταρω, τα θεία τα γιατροικά τους. Μη λάχη, θέ μου, κ' έτσι-δά πεθάνω μέσ' στον ήλιο, Πεθάνω μόνος, έτσι δά, κι' ανέλπιστα, στον ήλιο! Να ρθούν να πλύνουν καρτερω, τα δυο χλιαρά μου μάτια Που μέσα τους, άλλοιμονο, τόσοι φτωχοί νυστάζουν!

Που τόσο κύκνοι μέσα τους, χαμένοι μέσ' στη θάλασσα, Τόσοι άσπροι κύκνοι που τραβάν, χαμένοι μέσ' στη θάλασσα, Τεντώνουν έτσι ανώφελα τον άχαρο λαιμό τους, Που μέσ' στους χειμωνιάτικους, τους θλιβερούς τους κήπους, Τόσοι άρρωστοι, τόσοι άρρωστοι, πάνε τρυγώντας ρόδα.

Τ' άγνά σου χέρια καρτερω στο πρόσωπό μου άπάνω, Έτσι σαν κάποιους παγερούς, κρυστάλλινους άγγέλους, Να ρθούν να βρέξουν σιωπηλά, να βρέξουν τις ματιές μου, Να ρθούν να βρέξουν το νεκρό χορτάρι των ματιών μου, Που σεργιανάν τόσα θλιμμένα άρνάκια κουρασμένα!

Προσπάθεια **ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ**

ΚΡΥΦΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Στόν κύριον Franc Lamy

«Καὶ δὲν ὑπάρχει μέσα σὲ ὅλη τὴ χώρα, πύργος πειθ
φορτωμένος ἀπὸ δόξα καὶ ἀπὸ χρόνια ἀπὸ τὴ
μελαγχολικὴ κληρονομικὴ μου κατοικία»

EDGAR ALLAN POE

— Κατάγομαι, μοῦ λέγει, ἐγὼ, ὁ τελευταῖος Gaël, ἀπὸ
μιὰ οἰκογένεια Κέλτῶν, τῶν σκληρῶν ὅπως οἱ βράχοι μας.
Ἄνῃσω σ' αὐτὴν τὴ ναυτικὴ φυλὴ, ἐνδοξον ἄνθος τοῦ
Ἀρμόρ, γένος ἀλλόκοτων πολεμιστῶν, τῶν ὁποίων οἱ λαμ-
πρὲς πράξεις περιλαμβάνονται στὸν ἀριθμὸ τῶν πολυτίμων
κοσμημάτων τῆς ἱστορίας.

Ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς προγόνους, νέος ἀκόμη, βαριε-
στημένος ἀπὸ τὴ θεὰ καὶ τὸ ἀνιαρὸ ἐμπόριο τῶν συγγενῶν
του, ἐξορίσθη γιὰ πάντα, μετὰ τὴν καρδιὰ γεμάτη περιφρό-
νησι καὶ λήθη, ἀπὸ τὴ γενέτειρα κατοικία. Ἦταν τότε ἡ
ἐποχὴ τῶν ἀποστολῶν τῆς Ἀσίας, ἐπῆγε νὰ πολεμήσῃ στὸ
πλευρὸ τοῦ δικαστοῦ de Suffren καὶ διεκρίθη σὲ λίγο, στὶς
Ἰνδίες, ἀπὸ μυστηριώδεις εἰσδύσεις ποὺ ἐκτελοῦσε, μόνος
στὸ ἐσωτερικὸ τῶν νεκρῶν—Πόλεων.

Αὐτὲς οἱ πολιτεῖες, κάτω ἀπὸ λευκοὺς καὶ ἔρημους
οὐρανοὺς, βρισκονται βυθισμένες στὸ κέντρον φρικτῶν
δασῶν. Τὰ φύλλα, τὰ χόρτα, τὰ στεγνὰ κλαδιὰ στρώνουν καὶ
φράσσουν τὰ μονοπάτια, ποὺ ὑπῆρξαν πολυάνθρωποι λεω-
φόροι, ἀπὸ ὅπου ὁ θόρυβος τῶν κάρρων, τῶν ὄπλων καὶ
τῶν τραγουδιῶν ἔχει χαθεῖ. Οὔτε πνοὴ, οὔτε κελαδήματα
οὔτε κῆνες στὴν ἤρεμῃ φρίκῃ αὐτῶν τῶν τόπων. Ἐδῶ,
τὰ ἴδια τὰ πουλιὰ τῆς Βεγγάλης ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ
παλῆὰ δένδρα τοῦ ἐβένου, ποὺ ἄλλοτε ἦσαν τὰ δένδρα τους.
Ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια, τὰ συσσωρευμένα στὰ ἄδεντρα μέρη
τοῦ δάσους, ἄπειρες καὶ τεράστιες βλαστήσεις μακρουλῶν
λουλουδιῶν, κάλυκες ἀπαίσιου ὅπου φλέγονται, λεπτὰ τὰ
πνεύματα τοῦ ἡλίου, ἀναπιδοῦν, μετὰ ραβδώσεις γαλάζιου,
μετὰ ἀποχρώσεις φωτιᾶς, μετὰ φλέβες ἀπὸ κιννάβαρι, ὅμοιες μετὰ
ἀκτινοβόλα φτερά μιᾶς μυριάδος χαμένων παγωνιῶν.
Ἐνας ἀέρας θερμὸς ἀπὸ θανάσιμα ἀρώματα παγαίνει
ἐπάνω στὰ βουβὰ λείψανα : καὶ εἶναι σὰν ἕνας ἀτμὸς ἐπι-
τάφιων θυμιατηρίων, ἕνας γαλάζιος μεθυστικὸς καὶ βα-
σανιστικὸς ἰδρὼς ἀρωμάτων.

Ὁ ριφοκίνδυνος γύψ, ὁ ὁποῖος, προσκνητῆς τῶν ὄρο-
πεδιῶν τοῦ Καμπούλ, καθυστερεῖ σ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ τὴ
θαυμάζει ἀπὸ τὴν κορυφὴ κάποιου μαύρου φοίνικος, δὲν
μπλέκεται στὶς κλιματίδες, ἀπότομα, παρὰ γιὰ ν' ἀντι-
σταθῇ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀγωνία.

Ἐδῶ κι' ἐκεῖ διέκρινε σπασμένες ἀψίδες, ἄμορφα ἀγάλ-
ματα, πέτρες μετὰ τὶς ἐπιγραφὰς πειθ φθαρμένες ἀπὸ αὐτὲς
τῶν Σάρδεων τῆς Παλμύρας ἢ τὸν Κορσαμπάντ. Πάνω σὲ
μερικὲς ἀπὸ τὶς θύρας αὐτῶν τῶν Πολιτειῶν ποὺ ἐσοτόλιζαν
τὸ ἀέτωμα, ἄλλοτε χαμένο μετὰ τοὺς οὐρανοὺς, τὸ μάτι
μπορεῖ νὰ ξεδιακρίνει ἀκόμη καὶ νὰ ξανακάνῃ τὴ ζεντικὴ
γραφή ποὺ μόλις διαβάζεται, αὐτοῦ τοῦ ὑπερτάτου ἀπο

φθέγματος τῶν ἐλευθέρων λαῶν τῆς τότε :

«... ΚΑΙ Ο ΘΕΟΣ ΔΕΝ ΘΑ ΥΠΕΡΙΣΧΥΣΗ!»

Ἡ σιωπὴ δὲν ταράζεται παρὰ ἀπὸ τὸ γλύστρημα
κροταλιῶν ποὺ κυματίζοντας ἀνάμεσα στοὺς ἀναποδο-
ρισμένους σκελετοὺς τῶν κιώνων περιτυλίγονται σφυρίζ-
τας κάτω ἀπὸ τὰ ὑπόπυρρα βρούα.

Μερικὲς φορές, μέσα στὰ θυελλώδη βράδνα, ἡ μαζὴ
κραυγῆ τοῦ ἄγριου ἡμίονου τῆς Ἀσίας, ποὺ ἀνακατεῖ
πένθιμα μετὰ τὶς λάμπεις τοῦ κεραινοῦ, ταράσσει τὴ μόνα

**

Κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἀπλώνονται ὑπόγειες στοῖες
τὶς εἰσόδους τῶν χαμένες.

Ἐκεῖ, ἀπὸ αἰῶνες, κοιμοῦνται οἱ πρῶτοι βασι-
αὐτῶν τῶν παραδόξων χωρῶν, αὐτῶν τῶν ἐθνῶν,
ἀργότερα ἔμειναν χωρὶς ἀρχηγόν, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄν
ἀκόμη δὲν ὑπάρχει πλέον. Αὐτοί, λοιπόν, οἱ βασιλεῖς καὶ
τὴ συνήθεια κάποιου ἐθίμου, ἱεροῦ ἀναμφιβόλως, ἐτά-
σαν κάτω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς θόλους, μαζί με τοὺς θησαυ-
ροὺς τῶν.

Καμιὰ λυγρία δὲν φωτίζει τὰ κοιμητήρια.

Κανεὶς δὲν θυμᾶται ὅτι τὸ βῆμα ἐνὸς αἰχμαλώτου
φροντίδων τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Πόθου εἶχε ποτὲ ἐνοχλήσει
τὸν ὕπνο τῶν ἡχων τῶν.

Μόνος ὁ πυρὸς τῆς Βραχμάνας, — αὐτὸ τὸ ἄλλο
μένο φᾶσμα τῆς Νιρβάνας, αὐτὸ τὸ ἄφωνο πνεῦμα, μὴ
δεῖγμα τῆς πογκόσμιας, βλαστήσεως τῆς προσοδευτῆς
ἀλλαγῆς, — τρέμει, ἀπότομα, σὲ ὠρισμένες στιγμὲς τῆς
ρίας ἢ θεῶν ὄνειροπολήσεων στὴν κορυφὴ τῶν διαχωρι-
μένων βαθμίδων καὶ προεκτείνει, βῆμα μετὰ βῆμα, τὴ σπ-
τεινιασμένη ἀπὸ τὸν καπνὸ φλόγα του μετὰ τοῦ βάθους
τῶν ὑπογείων.

Τότε, ἔξαφνα, τὰ ἱερὰ λείψανα, ἀνακατεμένα μετὰ
φέγγη, σπινθηρίζουν σὰν ἕνα εἶδος θαυμασίου πλούτου.
Οἱ πολυτίμες ἀλυσίδες ποὺ περιπλέκονται μετὰ τὰ ἀπο-
μοιάζουν νὰ τ' ἀνταλλάσσουν μετὰ ξαφνικὲς λάμπεις. Οἱ βασι-
λικὲς λάμπεις. Οἱ βασιλικὲς τέφρες ραντισμένες πολυτίμων
λίθους σπινθηροβολοῦν! — Τέτοια ἡ σκόνῃ ἐνὸς δρόμου
ποὺ τὸν ἐκοκκίνισε, πρὶν ἀπὸ τὴν τελειωτικὴ σκιά, κάπια
τελευταία ἀκτίνα τῆς Δύσεως.

Οἱ Μαχαραγιάδες φυλάγουν μετὰ ὀρθὲς ἐκλεκτῶν τῶν
ἄκρες τῶν ἱερῶν δασῶν καὶ προπάντων τὶς εἰσόδους τῶν
ἄδενδρων τόπων ὅπου ἀρχίζει ὁ κυκεὼν αὐτῶν τῶν
ἐρειπίων. — Ἀπαγορευμένα ἐπίσης εἶναι, οἱ ἀκτὲς, τὰ
νερὰ καὶ οἱ κρημνισμένες γέφυρες τῶν εὐφρατῶν ποτῶν
περνοῦνε. — Σιωπηλὲς στρατιῆς Ἰνδῶν, μετὰ καρδιὰ ἕως
ἄφθαρτες καὶ δίχως οἶκτο χτυποῦν μεταλλικὲς πλάκες
ἀκατάπανστα, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη σ' αὐτοὺς τοὺς δολοφονη-
κούς τόπους.

Πολλὰ βράδια ὁ ἦρος ἐματαίωσε τοὺς σκοτεινοὺς τῶν
δόλους, ἀπέφυγε τὶς παγίδες τῶν καὶ εὐύγχισε τὴν περ-
πλανωμένη τους ἐπαγρύπνησι!... — Ἠχῶντας, ἔξαφνα τὸ

ἄερας, μέσα στὴ νύχτα, σὲ διάφορα σημεῖα τοὺς ἀπομό-
νωνε, μ' αὐτοὺς τοὺς αἰφνιδίους δόλους, ἔπειτα, ἀπότομα
ἀναφαίνονται κάτω ἀπὸ τ' ἄστρα, ἀνάμεσα στὰ ὑψηλὰ
ἀνήθη καὶ ἔσχιζε ἀστραπιαῖα τὴν κοιλία τῶν ἀλόγων τους.
Οἱ στρατιῶτες ὅπως στὴ θεὰ κακοῦ δαιμόνιου, ἐτρόμαζαν
ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπροσδόκητὴ ἐμφάνισι. —

Προικισμένος μετὰ δύναμι τίγρεως ὁ Τυχοδιώκτης τοὺς
ἐφρίγγε, τότε, ἕναν ἕναν μετὰ ἕνα μόνον πῆδημα, τοὺς μισοέ-
πνιγε ἀμέσως σ' αὐτὸ τὸ σύντομο σφίξιμο, — ὕστερα,
ὅταν ξανάρχονταν ἀπάνω τους, τοὺς ἔσφαξε μετὰ τὴν ἡσυχ-
αία του.

Ὁ Ἐξόριστος ἔγινε, ἔτσι ἡ μαστίγια, ὁ τρόμος καὶ ἡ
καταστροφή αὐτῶν τῶν σκληρῶν φυλάκων μετὰ τὶς μορφὲς
ποὺ εἶχαν τὸ χροῶμα τοῦ χώματος. Μετὰ λίγα λόγια, ἦταν
αὐτὸς ποὺ τοὺς ἐγκατέλειπε καθηλωμένους σὲ μεγάλα
δέντρα μετὰ τὰ ἴδια τοὺς γαταγάγια στὴν καρδιά.

Μπαίνοντας, κατόπιν, στὸ μέσον τοῦ κατεστραμμένου
παρελθόντος, μέσα στὶς δεινροστοιχίες, στὰ στραυροδρό-
μα καὶ στοὺς δρόμους αὐτῶν τῶν πόλεων, τῶν παλαιῶν
χρόνων, ἀνεκάλυπτε μετὰ ὅλα τὰ ἀρώματα, στὴν εἴσοδο
τῶν ἀσύγκριτων τάφων, ὅπου εὐρίσκονται τὰ ὑπολείμ-
ματα τῶν Ἰνδῶν αὐτῶν βασιλέων.

Ἐπειδὴ οἱ θύρες δὲν προστατεύονταν παρὰ μετὰ κολοσ-
σοὺς ἀγάτων, εἶδη τεράτων ἢ εἰδῶλων μετὰ τὶς ἀόριστες
κόρες τῶν ματιῶν ἀπὸ μαργαριτάρια καὶ σμαράγδια, —
σὲ σχήματα δημιουργημένα ἀπὸ λησμονημένες βογοθνίες,
— εἰσχωροῦσεν εὐκόλα, ἄν καὶ σὲ κάθε βαθμίδα ποὺ κατέ-
βαινεν ἔκανε νὰ σαλεύουν τὰ μακρὰ φτερά αὐτῶν τῶν
θεῶν.

Ἐκεῖ, καθαρίζοντας τὸ μέρος γύρω του, μέσα στὸ
σκότος, δαμάζοντας τὸν πνιγηρὸν ἴλιγγο τῶν μαύρων
αἰῶνων, τῶν ὁποίων τὰ πνεύματα ἐπετοῦσαν σκοντάβον-
στὸ μέτωπό του μετὰ τὶς μεμβράνες τῶν, συνέλεγε, σιωπη-
λὸς, χίλια θαυμάσια πράγματα. Τέτοιοι, ὁ Κορτζὲς στὸ
Μεξικὸ καὶ ὁ Πιζάρ στὸ Περὺ ἐσφετερίζονταν τοὺς
θησαυροὺς τῶν πριγκήπων καὶ τῶν βασιλέων μετὰ λιγώτερη
ἀφοβία.

Μετὰ τὰ δισάκια τῶν πολιτῶν πετραδιῶν στὸ βάθος
τῆς βάρκας τοῦ ξονανέβαινε ἀθόρυβα τοὺς παταμοὺς περ-
νώντας κάτω ἀπὸ ἐπικύνδινα φέγγη τῆς σελήνης. Ἐπλε-
συσπασμένος στὰ κουπιά του ἀνάμεσα στὰ σχοῖνα χωρὶς
νὰ συγκινεῖται στὶς ἐπικλήσεις παιδιῶν ποὺ ἐπαραπο-
νοῦντο καὶ δίπλα τοὺς ἐκλαίγανε οἱ Καϊμάν. Σε λίγες
ὥρες, διέκρινε μιὰ καλύβη μαυρισμένη, γνωστὴ μόνον
σ' αὐτόν, στὰ βάθη τῆς ὁποίας ἄδειαζε τὰ λάφυρά του.

Τὰ κατορθώματά του διεθρυλλήθησαν. — Ἀπὸ ἐκεῖ,
μετὰ τοὺς θρύλλους ποὺ ψαλμοδοῦνται ἀκόμη σήμερον στὰ
συμπόσια τῶν ναυπάμπ, μετὰ τὴ συνδρομὴ ἐνὸς εἰδους βαρ-
βήτων ἀπὸ τοὺς φακίρες. Αὐτοὶ οἱ σκληροὶ τροβα-
δοῦροι, — ὅχι χωρὶς φρικίας, ἀπὸ ζήλια μετὰ μῖσος ἢ ἀπὸ
εὐλαβὴ φρίκη, ἀπονέμουν σ' αὐτόν τὸν πρόγονο τὸν τίτλο
τοῦ Σιλητοῦ τῶν τάφων.

Μιὰ φορὰ, ἐν τούτοις ὁ ἀτρόμητος ναύκληρος ἀφέ-
θηκε νὰ ἀποπλανηθῇ ἀπὸ τοὺς δόλους καὶ γλυκοὺς λόγους
τοῦ μόνου φίλου τοῦ ἀπέκτησε ποτὲ, σὲ περίστασι ἐντε-

λῶς εἰδικὸ ἐπικύνδινο. Αὐτὸς ἐδῶ, κατὰ πορὰξο θαῦμα
διέφυγε! — Μιλῶ γιὰ τὸν πολὺ γνωστὸ τὸν πολὺ φημι-
σμένο συνταγματάρχην Σόμπρο.

Χάρις σ' αὐτὸν τὸν ὑπολοῦ Ἰρλανδοῦ, ὁ καλὸς τυχοδιώ-
κτης ἔπεσε σὲ μιὰ ἐνέδρα. Τυφλωμένος ἀπὸ τὸ αἷμα, χτυ-
πημένος μετὰ σφαίρες, περικυκλωμένος ἡτὸ εἰσοσι σπαθιά,
συνελήφθη ἐξ ἀπροόπτου καὶ πέθανε μέσα σὲ φρικτὲς
τιμωρίες.

Οἱ ὀρθὲς τῶν Ἰμαλαίων μεθυσμένες ἀπὸ τὸ θάνατό του
μετὰ μανιώδη πηδήματα ἐνὸς θριαμβευτικοῦ χοροῦ ἔτρεξαν
στὴν καλύβη. Οἱ θησαυροὶ μόλις ἀνεκαλύφθησαν, μετε-
φέρθησαν στὴν κατηραμένη χώρα. Οἱ ἀρχηγοὶ ἐρίζαν πάλι
μ' εὐλάβεια αὐτὰ τὰ πλούτη στὸ βάθος πενθίμων ἄντρων,
ὅπου εὐρίσκονται αἱ ἱερὲς ψυχὲς τῶν βασιλέων αὐτῶν τῆς
νυχτὸς τοῦ κόσμου.

Καὶ τὰ παλῆὰ πολύτιμα πετράδια λάμπουν ἀκόμη
ὅμοια μετὰ βλέματα πάντοτε ἀναμμένα πάνω στὶς γενεές.

Ἐκληρονόμησα, — ἐγὼ ὁ Gaël, — ἀπὸ τὲς μόνες λαμ-
πρότητες, ἀλλοίμονο! τοῦ τέλειου στρατιώτου καὶ τῶν ἐλ-
πίδων του. — Κατοικῶ. Ἐδῶ, μέσα στὴ Δῦσι, αὐτὴν τὴν
παλῆὰ ὀχρωμένη βίλλα. ὅπου μετὰ περιζῶνει ἡ μελαγχολία.
Ἀδιάφορος στὶς πολιτικὲς φροντίδες αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος καὶ
αὐτῆς τῆς Πατρίδος, ἀργῶ ὅταν τὰ βράδνα τοῦ ἐπισήμου
φθινοπώρου φλογίζουν τὶς σκοριασμένες κορυφὲς τῶν
γειτονικῶν δασῶν. — Ἀνάμεσα στὶς ἀκτινοβολίες τῆς δρόσου
περπατῶ, μόνος, κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους τῶν μαύρων δει-
νροστοιχιῶν, ὅπως ὁ Πρόγονος περπατοῦσε κάτω ἀπὸ τὲς
κρύπτες τοῦ σπινθηροβολοῦντος κοιμητηρίου.

Ἐξ ἐνοστίτου, ἐπίσης, ἀποφεύγω, δὲν ξέρω γιατί, τὰ
ἀπαίσιμα φέγγη τῆς σελήνης καὶ τὶς κακοποιὲς ἀνθρώπινες
προσεγγίσεις. Ναι, τὰ ἀποφεύγω ὅταν περπατῶ ἔτσι μετὰ τὰ
ὄνειρά μου!...

Γιατὶ αἰσθάνομαι, τότε, ὅτι φέρω μέσα στὴν ψυχὴ μου
τὸ ἀντιφάγγισμα ἀπὸ στείρα πλοῦτη ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ
λησμονημένων βασιλέων.

«Contes Cruels»

(Μετάφρασις)

Π. Ν. ΚΑΡΑΒΙΑΣ

JOAO DE BARROS

Μετὰ ἰδιαίτερη εὐχαρίστησι ἀναγγέλλομε ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυ-
βερνήσις ἀπένευσε τὸν Ταξίαρχον τοῦ Σωτήρος εἰς τὸν μεγάλον
πορτογάλου ποιητὴν καὶ θερμὸν φιλέλληνα κ. Joao de Bar-
ros.

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Joao de Barros, τὸ τόσο ξεχω-
ριστὸ μέσα στὴ σύγχρονον εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία καὶ τὸ ὁποῖο
διαπνέεται ὁλόκληρο ἀπὸ μιᾶν ἔξαοσι ἀπολλώνεια πρὸς τὴν χαρὰ
τῆς Ζωῆς, μᾶς τὸ ἐγνώρισε μετὰ κριτικὲς καὶ μεταφράσεις στὴ
«Ζωὴ» τῆς Πόλης, τὴ «Νέα Ζωὴ» τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὴν
«Μοῦσα ὁ ἀγαπητὸς μας ποιητῆς Κώστας Οὐράνης.

Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ προσεχῆ φύλλα ἡ «Μοῦσα» ἐπιφυλάσσεται νὰ
δημοσιεύσῃ μαζί μετὰ τὸ σκίτσον τοῦ πορτογάλου ποιητοῦ, καὶ μιὰ
σειρὰ ἀπὸ τὰ τὰ πειὸ χαρακτηριστικὰ τῆς διαθέσεώς του ποιήματα

MÉREJKOWSKY

ΦΛΩΜΠΕΡ

I

Ο Μπαλζάκ, σ' ένα από τα μυθιστορήματά του, εκφράζει αυτή τη σκέψη: «το πνεύμα είναι μια φοβερή αρρώστια. Κάθε συγγραφέας φέρνει στην καρδιά του ένα τέρας που καταβροχθίζει όλα του τα αισθήματα, μόλις φανούν. Ποιός θα υπερισχύσει; η αρρώστια από τον άνθρωπο ή ο άνθρωπος από την αρρώστια; Πρέπει να είναι κανείς μεγάλος για να πραγματοποιήσει την Ισορροπία του πνεύματος και του χαρακτήρος. Εάν ο ποιητής δεν είναι γίγαντας, εάν δεν έχει τους ώμους ενός Ηρακλή, θα χάσει κατ' ανάγκην την καρδιά του ή το τάλαντό του»

Είπε λυπηρό που ο Μπαλζάκ σταματάει εδώ τις σκέψεις του και δε λέει σε τι συνίσταται και η δύναμη της καλλιτεχνικής ατομικότητας παρουσιάζονται, από πολλές απόψεις σάντιστροφην αναλογία προς την εξέλιξη και τη δύναμη του ήθικου χαρακτήρος; Ποιός είναι ο αίτιος του ριζικού ανταγωνισμού που βλέπουμε τόσο συχνά μεταξύ του ήθικου ανθρώπου και του καλλιτέχνη, στην καθημερινή πείρα; Όλοι μας ξέρουμε επί παραδείγματι, ότι οι συγγραφείς, οι ζωγράφοι, οι μουσικοί οι πειο άφοσιωμένοι δεν έχουν, στις περισσότερες περιστάσεις, πρακτικόν αισθημα, ούτε στον τελευταίο του βαθμό, ότι ο εκκεντρικός τους χαρακτήρ και η ελαφρότης τους πλησιάζουν πολλές φορές την τέλεια ανηθικότητα ότι είναι κακοί οικογενειάρχαι και κακοί σύζυγοι, κι ότι πάρα πολύ ευαίσθητοι και στα έργα τους, φαίνονται συχνά στην πραγματικότητα συμπαθείς ψυχοί και σκληροί εγωιστάι. Η αναζήτηση των αιτίων που είναι υποταγμένη ή βαθεία αυτή αντίθεσι της αισθητικής και της ήθικης, του καλλιτέχνη και του ανθρώπου, του πνεύματος και του χαρακτήρος, αποτελεί δίχως συζήτησι, μιά από τις πειο ενδιαφέρουσες σελίδες της ψυχολογίας των δημιουργικόν ιδιοτήτων. Άς θυμηθούμε την τραγική σκηνή του θανάτου του Λαοκόοντα που περιγράφει η Αινειάδα. Οι πολίται του Ιλίου πρέπει να βλέπουν βέβαια με αηδία και τρόμο τα τεράστια εκείνα φειδια που πνίγουν τον Λαοκόοντα και τα παιδιά του. Οι θεαταί δοκιμάζουν και τρόμο και οίκτο και τον πόθο να σώσουν αυτούς τους δυστυχισμένους: όσο διαφορετική κι' αν είναι η ψυχική κατάστασι καθενός απ' αυτούς, η θέλησι παίζει την στιγμήν αυτή μέσα τους ένα σπουδαιότατο ρόλο στους μικρόψυχους ίσως το αίσθημα της συντηρήσεως ή στους πειο θαρραλέους μιά όρμη για να τρέξουν να τους βοηθήσουν. Άλλ' υποθέσετε ότι μέσα στο τραγμένο, το ζαλισμένο αυτό πλήθος υπάρχει κάποιος γλύπτης που κυττάζει την τρομερή καταστροφή της οποίας είναι μάρτυρας, σάν ενδιαφέρον θέμα που θα μεταχειρισθί σ' ένα μέλλον έργο του. Μόνος αυτός θα διατηρήση τη γαλήνη του παρατηρητοῦ μέσα στη γενική ταραχή: τους στεναγμούς, της φωνές τις παρακλήσεις. Κάθε ήθικόν έννοικτο έχει πνίγει μέσα του από την περιέργεια του αισθητικου. Τα δάκρυα θα τον εμπόδιζαν να βλέπη' τα συκρατεί γιατί του είναι απαραίτητο να ξεχωρίση τη μορφή, τη γραμμή που θα σχεδιάσουν οι μύς κάτω από το σφίξιμο των πελωρίων δακτυλίων του φειδιου. Κάθε λεπτομέρεια της εικόνας αυτής που προκαλεί στους άλλους αηδία και τον τρόμο, του προξενεί μιά απόλαυσι άκατανόητη γιάδποιον δήποτε άλλον. Ένω κλαίνε και ταραίζονται, ο καλλιτέχνης ευχαριστιέται βλέποντας τη βασανισμένη έκφρασι του προσώπου του Λαοκόοντα' χαιρείται που ο

πατέρας δε μπορεί να βοηθήση τα παιδιά του, που τέρατα σφίγγουν τα σώματά τους με τόση δύναμη. Η στιγμή αργότερα ίσως ο άνθρωπος να υπερισχύση από καλλιτέχνη. Άλλά το ζήτημα έτελειώσε, μιά στιγμή σκληρής παρατηρήσεως ήρκεσε για ν' αφήση στη καρδιά σημάδι ανεξάλειπτο.

Παρόμοιες ψυχικές καταστάσεις, συχνά ανανεωνόμεν, καταλήγουν άργά η γρήγορα να εμβάλουν στον καλλιχνητή συνήθεια ν' απελευθερώνεται από τη ζωή, να παρατηρή από το πλάγι, απ' έξω όχι ως <δρών π.ωπονον>, αλλά ως άταραχος θεατής, να ζητάη σε όλα πβλέπει τα όλικα ενός έργου τέχνης. Έφ' όσον μεγαλώνει δύναμη της φαντασίας και της παρατηρήσεως, εξασθνοῦν η ενέργεια η γεμάτη πάθος κι' η έντα της θελήσεως, απαραίτητα για κάθε ήθικη δράσι. Εάν φύσι δεν έπροίκισε τη θέλησι του καλλιτέχνη με μιά άκλνηγη σταθερότητα, εάν δε έφτιασε την καρδιά του ανξάντηλη πηγή, αγάπης, η ιδιότης της αφαιρέσεως το αισθητικου πνίγει σιγά-σιγά το ήθικόν έννοικτο: το πνεύμα-σύμφωνα με την έκφρασι του Μπαλζάκ-μπορ να <καταβροχθίση> την καρδιά. Στην περιπτώσι αυτ οι κατηγορίες του καλοῦ και του κακοῦ που μαζί του έχουν σχέσι οι άνθρωποι της πραγματικής ζωής, της θελήσεως, της δράσεως, σβύνονται στη φιλοσοφική σκέψη το συγγραφέως, από τις κατηγορίες του ωραίου και το άσχημου, του τυπικου και του μη χαρακτηριστικου, το ενδιαφέροντος και του μη ενδιαφέροντος από καλλιτεχνικής απόψεως. Το κακό, το ελάττωμα παρακινούν τη φαντασία του ποιητή εάν τα περιβάλλον μορφές άκατανόηκητα δελεαστικές, εάν είναι ωραία και δυνατά η άρετη φαίνετα. τότε άχρωμη κι' άσήμαντη, εάν δεν μπορεί να χρησιμεύση για ποιητικην άπεθώσι.

Άλλ' ο καλλιτέχνης δεν ξεχωρίζει μόνο από την ιδιότητα να παρατηρή αντικειμενικά και με απάθεια τα αισθήματα του άλλου' μεταχειρίζεται κι' όλα όσα συμβαίνουν στη δική του καρδιά με την περιέργεια την όχι λιγώτερο σκληρή του αισθητικου, του ψυχρου παρατηρητή. Ο κοινός άνθρωπος μπορεί ολόκληρος, με όλη του την ύπαρξι, να εγκαταλειφθει στη βιαιότητα του αισθηματος που τον κατέχει, - έρωτος η μίσους, χαράς η λύπης' νομίζει τουλάχιστον ότι εγκαταλείπεται ολόκληρος. Ένας τίμιος άνθρωπος, όταν όρκίζεται έρωτα σε μιά γυναίκα, πιστεύει στην ειλικρίνεια των όρκων τους, δε μπορεί να του έρθη η ιδέα ν' άμφιβάλη, να ρωτήση τον εαυτό του αν αγαπάη αληθινά, όπως φαντάζεται πως αγαπάει. Ο ποιητής φαίνεται φαινομενικά, καταλληλότερος από όποιονδήποτε άλλον να παραδοθί στο αίσθημα, να πιστέψη, να άφειθί να παρασυρθί, αλλά, πραγματικά, μέσα στην ψυχή του, όσο βαθεία ταραγμένης κι' αν είναι από το πάθος, θα υπάρχει πάντα η ιδιότης να παρατηρή τον εαυτό του, να παρατηρή το πρόσωπο ενός μυθιστορηματος η ενός δράματος, να προσηλόνη ένα φωτεινό βλέμμα, και σε στιγγμές τέλειας, μέθης ακόμα, στις πειο λεπτές, τις λιγώτερο αντιληπτες πτυχές των συναισθημάτων του και να τα αναλύη άμεσίλιχτα.

Τα ανθρώπινα αισθήματα δεν είναι σχεδόν ποτε έντελωδες αλλά και όμογενή' στις περισσότερες περιπτώσεις είναι μίγματα μερών με πάρα πολύ διαφορετική αξία. Κι' ο καλλιτέχνης ψυχολόγος ανακαλύπτει άκούσια τόση ψευτιά μέσα του και στους άλλους, ακόμα και στις όρμές τους τις πειο ξαφνικές, ώστε καταλήγει να χάση κάθε πίστι στη δική του ειλικρίνεια καθώς και στον άλλων.

II

Η άλληλογραφία του Φλωμπέρ παρέχει σωρεία πλη-

ροφοριών για μιά έπι των πραγμάτων μελέτη του ανταγωνισμού. που βάνει σε φιλονικία τον καλλιτέχνη και την ήθικη προσωπικότητα.

«Η τέχνη είναι άνώτερη από τη ζωή» είναι ο τύπος, ο άκρογωνιαίος λίθος όχι μόνον όλης της αισθητικής, αλλά και όλης της φιλοσοφίας του Φλωμπέρ. Δέκα τριών χρόνων γράφει σ' έναν από τους συμμαθητές του: «Αν δεν είχα στο κεφάλι και στην άκρη της πέννας μου μιά βασίλισσα της Γαλλίας στο δέκατο πέμπτο αιώνα θα ήμουν όλος διόλου άηδιασμένος από τη ζωή προ πολλου μιά σφαίρα θα με είχε ελευθερώση από τη γελοία αυτή άστειότητα που όνομάζουμε ζωή.» Ένα χρόνο αργότερα προτρέπει τον ιδιοσυμπαθητή του στην εργασία με μιά έμφρασι που μυρίζει λίγο ρητορική και θεομη καθ' ολοκληρίαν νεανική. «Άς, μιάς άπασχολή πάντα η τέχνη, που μεγαλιέτερη από τους λαούς, τα στέμματα και τους βασιλείς, μένει πάντοτε εκεί, κρειμασμένης ένθουσιαστικά με διάδημα Θεου.» Σαραντα χρόνια αργότερα στο κατώφι του τάφου ο Φλωμπέρ διακηρύττει ακόμα με περισσοτέραν άποφασιστικότητα και τόλμη τη ίδιο δόγμα. «Ο άνθρωπος δεν είναι τίποτα, το έργο είναι το πάν.»

Στην ένθησι των εφηβικών του δυνάμεων, πλούσιος από πνεύμα, από όμορφιά κι' από τάλαντο, φεύγει τον κόσμο για να πάη στην τέχνη, καθώς οι άσκηται ζητούσαν την έρημιά' απομονώνεται στην τέχνη σάν τους άναχωρητές εκείνους του χριστιανισμού που κρυβόντουσαν στις σπηλιές. «Το μόνο μέσο για να μην είσαι δυστυχισμένος είναι να κλεινεσαι στην τέχνη και να μην λογαριάζεις για τίποτα όλα τα άλλα» γράφει στο φίλο του: «η υπερηφάνεια τα άντικαθιστά όλα άμα κάθεται σε πλατειά βάσι... Δε νομίζεις πως υπάρχουν πολλά πράγματα που μου λείπουν κι' ότι δεν είμαι τόσο γενναϊόδωρος όσο οι πειο πλούσιοι, το ίδιο τρυφερός όσο οι έρωτευμένοι, το ίδιο φιλήδονος σάν τους άκολάστους; Κι' όμως δεν έπιθυμώ ούτε τα πλούτη, ούτε τον έρωτα ούτε τη σάρκα... Δε γυρεύω για τίποτα καιρού παρά πέντε η έξι ώρες ήσυχίας στο δωμάτιό μου, μιά μεγάλη χειμωνιάτικη φωτιά, και δυο κεριά για να με φωτίζουν κάθε βράδυ.» Ένα χρόνο ύστερότερα από αυτό, στέλνει στο φίλο του αυτή τη συμβουλή. «Κάνε καθώς εγώ, χάλασε τα με τα έξω, ζήσε σάν άρκοῦδα — μιά λευκή άρκοῦδα — στείλε στο δ... όλα — όλα κι' έρένα τον ίδιο μαζί, εκτός από τη διάνοιά σου. Υπάρχει τώρα τόση μεγάλη άπόστασι μεταξύ μου και του άλλου κόσμου ώστε να εκπήρσομαι κάποτε άκούγοντας τα πειο φυσικά και τα πειο άπλά πράγματα... Υπάρχουν χειρονομίες, ήχοι φωνών από τα όποια δε μπορώ να συνέλθω και άνοησίες που μου φέρνουν σχεδόν ύλιγγο.»

Κι' όταν ακόμα τον μεθάει το πάθος βάζει τη φιλολογική του άποστολή πολύ πειο πάνω από κάθε προσωπική του ευτυχία και η αγάπη της γυναίκος του φαίνεται άσήμαντη συγκριτικά με την αγάπη της ποιήσεως: «ώ! αγαπάμενη περισσότερο την Τέχνη από μένα!» γράφει στην αγαπημένη του. «Η αγάπη αυτή δε θα σου λείψει ποτε ούτε η άρρώστεια ούτε ο θάνατος θα την φθάσουν. Λάτρευε την ιδέα, αυτή μόνη είναι αληθινή, γιατί αυτή μόνη είναι αιώνια.» «Την τέχνη... το μόνο αληθινό και καλό πράγμα της ζωής, μπορείς να την συγκρίνης μ' έναν έπίγειον έρωτα, μπορείς να προτιμήσης τη λατρεία μιάς σχετικής ωραιότητος από να προσκυνήμα της αληθινής;» Έ! λοιπόν, σου το λέγω, αυτό μόνον το καλό έχω, αυτό μόνο μέσα μου εκτιμώ, θαυμάζω.»

Δε συμφωνεί να παραδεχθί στην ποιήσι τίποτα το σχετικόν, και τη θεωρεί ένα άπόλυτο που δεν να έξαρτάται διόλου από τη ζωή, πραγματικώτερο κι' από την πραγματικότητα' βλέπει στην τέχνη «μιαν άρχη τέλεια άφ' εαυτής

και που δεν έχει ανάγκη από στήριγμα σάν ένα άστρο». «Η τέχνη σάν άστρο» — λέει, «βλέπει αδιάφορα τη γη να κυλάη, σελαγίζοντας στο στερέωμά του' το ωραίο δε φεύγει ποτε από τον ουρανό». Στο σύνολο των μερών ενός έργου σε κάθε λεπτομέρεια στην άρμονία του όλου, ο Φλωμπέρ νοιώθει «μιά έσωτερική άρετη, ένα είδος θείας δυνάμεως, κάτι τι το αιώνιο σάν άρχη... Λοιπόν, γιατί υπάρχει μιά άναγκαία σχέση μεταξύ της άκριβούς και της μουσικής λέξεως;»

Ο σκεπτικιστής αυτός που δεν τον έσταματοῦσε καμμία πίστι, που όλη του τη ζωή άρνήθηκε, έκανε άμφίβολα την ιδέα του Θεου, της θρησκείας, της προόδου, της έπιστήμης, της ανθρωπότητος, γίνεται έισεβής και πιστός όταν πρόκειται για την τέχνη. Ο αληθινός ποιητής διακρίνεται κατ' αυτόν, από τους άλλους ανθρώπους, από τη λατρεία της ιδέας, από «την παρατήρησι του άμειταβλήτου, δηλαδή από τη θρησκεία στην ύψηλότερη έννοια αυτής της λέξεως». Λυπάται που δεν εγεννήθηκε σε μιά έποχή που το πλήθος ελάτρευε την τέχνη, όταν υπήρχαν ακόμα αληθινοί καλλιτέχνες «που η ζωή τους και το πνεύμα τους ήταν το τυφλό όργανο της όρεξεως του ωραίου, όργανα Θεου με τα όποια έξεδηλωνόταν στον ίδιο τον εαυτό του. Γι' αυτούς δεν υπήρχε κόσμος' κανείς δεν έμαθε τίποτα από τους πόνοους τους' κάθε βράδυ έγένεσαν θλιμμένοι και κυττάζανε τη ζωή μ' ένα έκπληκτο βλέμμα όπως κυττάζουμε τις μυρμηγκοφορές.»

Για τους περισσότερους καλλιτέχνες η ωραιότης είναι άρχη περισσότερο η λιγώτερο άφηρημένη για τον Φλωμπέρ είναι το συγκεκριμένο αντικείμενο ενός πάθους, όπως το χρυσάφι για το φυλάργυρο, η έξουσία για το φιλόδοξο, η γυναίκα για τον έρωτόληπτο. Η εργασία του μοιάζει με μιά άργη αυτοκτονία' παραδινότανε με την άκατανίκητην έπιμονή ενός ανθρώπου που κατέχεται από μια μανία με τη μυστικοπαθή έκλυσι και την παραφορά ενός μάρτυρος, με την τρομάρα του ιερέως που πλησιάζει το μυστήριο.

Με τις αιρέσεις III

Ο Φλωμπέρ, περισσότερο από τον καθένα, εδοκίμασε την καταστρεπτική δύναμη της ανάλυσεως της γεμάτης παροξυσμό. Με κάποια κακή χαρά που μέσα της νοιώθει κανείς άνακατωμένα την τόλμη του βυρωνισμού, που ήτανε τότε της μόδας, και το συγκεκριμένο προσάσθημα μιάς καταστροφής, από νέος μόλις δέκα έπτά χρόνων καταπίνεται την έσωτερική του έρείπωσι και καταστροφή. «Αναλύω...» γράφει στο φίλο του, «τον εαυτό μου και τους άλλους. Κομματιάζω άδιάκοπα, αυτό με διασκεδάζει κι' όταν τέλος βρίσκω τη διαφθορά σε κάποιο πράγμα που το νομίζουμε άγνό, τη γάγγραινα στα ωραία μέρη, σηκώνω το κεφάλι μου και γελάω. Έ! λοιπόν καταστάλαξα να έχω τη σταθερή πεποίθησι ότι η ματαιότης είναι η βίσις όλων και ότι τέλος αυτό που λέμε συνείδησι είναι η έσωτερική ματαιότης: Ναι όταν κανείς την έλημμοσύνη, υπάρχει ίσως άσθησι συμπαθείας, κίνησι οίκτου, άηδιασμός της άσχημίας και του πόνου, εγωϊσμός ακόμα, αλλά περισσότερο απ' όλα αυτά, το κάνεις για να μορής να ειπής στον εαυτόν σου, έκανα καλό, υπάρχουν λίγοι σάν κι' έμένα, αξίζω περισσότερο από τους άλλους, για να έχης τέλος τη θεωρείσαι άνώτερος στην καρδιά, για να έχης τέλος τη δική σου εκτίμησι, που προτιμάς απ' όλες τις άλλες». Οχτώ χρόνια αργότερα γράφει στη γυναίκα που αγαπάει. «Μ' άρέσει ν' αναλύω' η μελέτη αυτή με διασκεδάζει. Αυτό που μ' εμποδίζει να πάρω τον εαυτόν μου στα σοβαρά, αν κι' έχω το πνεύμα αρκετά σοβαρό, είναι ότι βρίσκω τον εαυτόν μου πάρα πολύ άστειο, όχι λόγω της σχετικής εκείνης κο

μικτότης που αποτελεί το θεατρικό κομικό, αλλά λόγω της κομικότητας εκείνης που υπάρχει μέσα σ' αυτή την ανθρώπινη ζωή και που βγαίνει από την παιδί απλή πράξη ή την παιδί συνειδημένη χειρονομία... Όλα αυτά είναι παρά πολύ δύσκολα να εξηγηθούν και πρέπει να γίνουν αισθητά, — δὲ θὰ τὰ αισθανθῆς ἐξου ποῦ εἶσαι ἀπὸ ἕνα μόνο κομμάτι, σὰν ἕνας ὥρατος ἕνος ἔρωτος καὶ ποιήσεως. Ἐγὼ, εἶμαι ἕνα ψηφιδωτὸ ἀραβούργημα ἔχω κομμάτια ἀπὸ φίλντισι, ἀπὸ χρυσάφι, ἀπὸ σίδηρο· ἀπὸ χρωματισμένο καρτόνι· ἔχω ἄλλα ἀπὸ διαμάντι καὶ ἄλλα ἀπὸ τενεκέ».

Ἡ ζωὴ τοῦ ὄνειρου, τῆς φαντασίας εἶνε τόσο πλουσία μέσα του ὥστε νὰ τοῦ ὑψῶν ἕνα φραγμὸ στὶς ἐντυπώσεις τοῦ πραγματικοῦ κόσμου· οἱ ἐντυπώσεις αὐτὲς διαθλώνται, χρωματίζονται μ' ἕνα ξεχωριστὸ τρόπο περὶ τὸν ἀπὸ αὐτὸ τὸ περιβάλλον. «Ἀδιάκοπα ἡ ἀντίθεσι ὑψώνεται μπροστά μου. Ποτέ μου δὲν εἶδα ἕνα παιδί δίχως νὰ σκεφθῶ ὅτι θὰ γίνῃ γέρος, οὔτε ἕνα λίκνο δίχως νὰ συλλογισθῶ ἕνα τάφο. Ἡ θεὰ μῆς γυναικὸς μὲ κάνει νὰ φαντάζομαι τὸ σκελετό της. Γι' αὐτὸ τὰ χαρούμενα θεάματα μὲ κάνουν λυπημένο, ἐνῶ τὰ θλιβερά λίγο μὲ συγκινοῦν. Κλαίω παρὰ πολὺ μέσα μου ὥστε νὰ μὴ μὲνουν δάκρυα γιὰ νὰ χύνω ἔξω· τὸ διάβασμα μὲ συγκινεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴν πραγματικὴ δυστυχία». Ἐδῶ συναντᾶμε τὸ διακριτικὸ σημεῖο τῶν περισσοτέρων φύσεων τῶν προικισμένων μὲ δυνατὴ καλλιτεχνικὴ διάθεσι. Ὅσο γίνονται διαλυτικὸς, ρευστός, ἀφθονος καὶ ξεχειλος στὶς φανταστικὰ λύπες, τόσο οἱ ἀληθινὲς μένουν στὴν καρδιά μου δηκτικὲς καὶ σκληρές· ἄμα ἔρχονται ἀποκρυσταλλώνονται. Τὴν ψυχικὴν αὐτὴν κατάστασι τὴν ἐξογράφησε ὁ Πούσκιν.

..... Μάταια ἀνασκάλευα τὸ αἶσθημα·
ἀδιάφορα χεῖλη μοῦ ἀναγγεῖλανε αὐτὸ τὸ θάνατο,
Ἄκουγα ἀδιάφορος.
Νὰ τὴν λοιπὸν, αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία ἀναψῆ ἡ ψυχὴ μου,
Ποῦ ἀγαποῦσα μὲ μὴν ὅσον ὀδυνηρὴ σφοδρότητα,
Μὲ μίαν ἀγωνία τόσο τρυφερή, τόσο σπαρακτικὴ,
Μὲ τόσες τρέλλες καὶ βάσανα!
Ποῦ εἶνε οἱ πόνοι; Ποῦ ὁ ἔρωτας; Ἄλλοίμονο, μέσα
στὴν ψυχὴ μου.

Γι' αὐτὴ τὴν δυστυχισμένη, τὴν εὐκολόπιστη σιὰ,
Γιὰ τὴν γλυκερὰ ἀνάμνησι τῶν ἡμερῶν ποῦ εἶνε γιὰ
πάντα θαμένες.

Δὲ βρίσκω οὔτε δάκρυα οὔτε τύψεις.
Ἡ κατάσταση αὐτὴ τῆς ἀκατανόητης ἀδιαφορίας
μπροστὰ στὴ συμφορὰ ἕνός ἀγαπημένου ὄντος, τῆς
ἀπελπισίας ποῦ δὲν προέρχεται ἀπὸ πόνο ἀλλ' ἀπὸ τὴν
ψυχρότητα ποῦ αισθανόμαστε, τὴν ἔλλειψι θλίψεως καὶ
συμπαιθείας ἦταν ὑπερβολικὰ συνειδημένη στὸ Φλωμπέρ
καὶ κατὰ τὴ συνήθειά του ἀναλύει τολμηρὰ τὴν ἐξαιρετικὴ
καὶ αὐτὴ, ἐνῶ οἱ περισσοτέροι ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνες
προσπαθοῦν νὰ τὴν κρύψουν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἄλλους,
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους, γιατί βλέπουν
σ' αὐτὸ πολὺ ἄδικα, ἕνα τερατώδη ἐγωϊσμό. Μιλᾷ ὡς
ἐξῆς γιὰ ὅτι αισθάνεται, γέροντας ἀπάνω ἀπὸ τὸ φέρετρο
τῆς ἀδελφῆς του ποῦ ἀγαποῦσε μὲ τόση τρυφερότητα.
«Ἦμουν ψυχρὸς σὰν τὴν πέτρα ἕνός τάφου, ἀλλὰ τρομερὰ
ἐρεθισμένος». Τὶ κάνει λοιπὸν σὲ τέτοια στιγμή, ὅταν
κάθε ἄλλος, δίχως νὰ συλλογίζεται τίποτα, θ' ἀφινότανε
στὸν πόνο του; Μὲ μίαν σκληρὴ περιόργεια, «δίχως
ν' ἀφαιρέσῃ τίποτα ἀπὸ τὸ συναίσθημα» τὸ ἀναλύει «σὰν
καλλιτέχνης». «Ἡ ἀσχολία αὐτὴ διασκέδασε μελαγχολικὰ
τὸν πόνο μου», γράφει στὸ φίλο του «θὰ μ' ἐθεωροῦσε
ἴσως γιὰ ἄνθρωπο δίχως καρδιά, ἂν σοῦ ἔλεγα ὅτι δὲν
εἶνε ἡ τωρινὴ κατάστασι» (δηλαδή ἡ θλίψις ποῦ προξέ-
νησε αὐτὸς ὁ θάνατος) «ποῦ νομίζω τὴν παιδί ἀξιολύπη-

τον ἀπ' ὅλες. Τὸν καιρὸ ποῦ δὲν εἶχα νὰ παραπονεθῶ γιὰ
τίποτα, ἤμουνα πολὺ περισσότερο ἄξιος οἴκτου». Ἀκολου-
θεῖ ὕστερα μίαν ἐκτεταμένη μελέτη γιὰ τὸ ἄπειρο, τὸ
μηδέν—μελέτη ποῦ ὁ συγγραφεὺς δείχνει ἕνα ὑψηλὸ
αἶσθημα ποιήσεως, ἀλλὰ παρὰ πολὺ λίγη ἀπλότητα, καλω-
σύνη, στὴν ὁδύνη.

Στὸ γράμμα ποῦ ὁ Φλωμπέρ περιγράφει τὴν κηδεῖα
τοῦ παιδικοῦ του φίλου, ὁ τρόπος αὐτὸς νὰ πραγματευεῖται
τὸ πένθος ὡς αισθητικὸς, τὸν ἀνυψώνει καὶ σ' αὐτὲς
ἀκόμα τῆς κορυφῆς τῆς φιλοσοφικῆς παρατηρήσεως.
«Ἦταν φορικῶδες παραμορφωμένος, τοῦ βάλαιε δυὸ
σάβανα. Ὅταν τὸν ἐφτιασαν ἔτσι, ἔμοιαζε μὲ μίαν Αἰγυ-
πτιακὴ μούμια, μαζεμένη στὶς φασιές της, καὶ ἔδοκίμασα
καὶ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ ποῖο ὑπέροτρο αἶσθημα χαρᾶς
καὶ ἐλευθερίας γι' αὐτόν. Ἡ οὐμίχλη ἦτανε λευκὴ, τὰ δάση
ἄρχισαν νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, οἱ δυὸ λαμπάδες
ἐλάμπανε στὴ λευκότητα τοῦ ξημερώματος. Πουλὶα κελαι-
δούσανε καὶ εἶπα μέσα μου τὴ φράσι αὐτὴ τοῦ Μπελιάλ
του: «θὰ πάη, χαρούμενο πουλί νὰ χαιρετήσῃ στὰ πεῦκα
τὸν ἥλιο ποῦ ἀνατέλλει», ἢ μᾶλλον ἀκούγα τὴ φωνὴ του
ποῦ μοῦ τὸ ἔλεγε, καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα ἤμουνα ἠδονικὰ
κυριευμένος ἀπὸ αὐτόν. Τὸν ἐτοποθέτησαν στὸν προθά-
λαμο· ἔβγαλαν τῆς πόρτες καὶ ὁ πρωῖνὸς ἀέρας ἐρχότανε
μὲ τὴν δροσερότητα τῆς βροχῆς ποῦ ἄρχισε νὰ πέφτῃ...
Εἶχα παρὰξένα συναισθήματα καὶ ἀνέκφραστα θάμβη
ιδεῶν· ἕνα σωρὸ πράγματα μοῦ ξαναγύρισαν μὲ χοροὺς
μουσικῆς καὶ πνοὲς ἰσχυμάτων».

Ἐδῶ ἀκόμα ὁ καλλιτέχνης μ' ἕναν τρόπο αισθητικῆς
ἀφαιρέσεως, μεταμορφώνει μίαν πραγματικὴ λύπη σ' ὁμορ-
φία καὶ ὁ θάνατος μῆς ἀγαπημένης ὑπάρξεως μεταμορ-
φωμένος ὄχι μόνον δὲν εἶνε γι' αὐτὸν αἰτία πόνου, ἀλλὰ τὸ
ἀντίθετο τὸν παρακινεῖ σὲ μίαν μυστικοπαθῆ ἐγκαρτέρησι,
τοῦ δίνει μίαν ἔκστασι ἀκατανόητη γιὰ τὸν κοινὸ, μίαν παρὰ
ξενὴ εὐτυχία, ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀφιλοκερδῆ.

Περὶ τὸν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁ Φλωμπέρ βρῆκε
τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῆ τοὺς λεπρούς. Ἴδου πὼς περι-
γράφει τὶς ἐντυπώσεις του. «Πρὸ δυὸ ἢ τριῶν ἡμερῶν
ἐπήγαμε νὰ ἰδοῦμε τὸ λεπροκομεῖο. Εἶνε ἔξω ἀπὸ τὴν
πόλι, κοντὰ σ' ἕνα ἔλος ἀπ' ὅπου μὲν ἔπιλοιόμαστε
πετοῦσαν κοράκια καὶ γυλαετοί. Ἐδῶ βρισκόνταν, οἱ δυ-
στυχιμένοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες (καμμιά δωδεκάδα ἴσως)
ὄλοι μᾶζι. Δὲν ὑπάρχουν παιδιὰ καλύπτρες γιὰ νὰ κρύψουν
τὰ πρόσωπα, διακρίσι φύλων. Ἔχουν σημάδια ἀπὸ πύδη
κροῦστα, τρέπες ἀντὶ γιὰ μύτη, καὶ ἔβαλα τὰ γυαλιά μου
γιὰ νὰ διακρίνω σ' ἕναν ἀπ' αὐτοὺς ἂν κρεμόντουσαν
στὴν ἄκρη τῶν χερῶν του πρᾶσινα κουρέλια ἢ τὰ χέρια
του. Ἦταν τὰ χέρια του. (Ἔ! ζωγράφω ποῦ εἶστε λοιπὸν).
Ἐσῴθηκε γιὰ νὰ πη κοντὰ στὴ βροῦσι. Τὸ στόμα του ἀπ'
ὅπου ἔλειπαν τὰ χεῖλια σὰν καμένα ἔδειχνε τὸ βάθος τοῦ
λάργυγός του. Ἐρῶγγαζε τεντώνοντας πρὸς τὸ μέρος μας
τὰ κουρέλια τῶν μελανιασμένων σαρκῶν του. Κι' ἡ φύσι
γαλήνια ὀλόγυρα! νερὸ ποῦ ἔτρεχε πράσινα δέντρα ποῦ
ἀνατριχίλωνε ἀπὸ χυμὸ καὶ νεῖατα, δροσερὸς ἴσκιος κάτω
ἀπὸ τὸν θερμὸν ἥλιο». Αὐτὸ δὲν εἶνε βγαλμένο ἀπὸ μυθι-
στόρημα ὅπου ὁ ποιητὴς θὰ μπορούσε νὰ ἀναγκασθῆ νὰ
μείνῃ ἀντικειμενικὸς. Εἶνε ταξιδιωτικὲς σημειώσεις, εἶνε
γράμμα σ' ἕνα φίλο του ὅπου συγγραφεὺς δὲν κρύβει τὸν
ὑποκειμενικὸ χαρακτῆρα τῶν συναισθημάτων του. Λοιπὸν
ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀρετὰ κοινὸ ἐπίθετο «δυστυχιμένοι» τίποτα
ἄλλο δὲ γλυκαίνει τὴν ἐντύπωσι. Δὲν ὑπάρχει ἴχνος οἴκτου.

IV

«Δὲν εἶμαι χριστιανός», — λέει ὁ Φλωμπέρ σ' ἕνα του
γράμμα στὴ Γεωργία Σάνδη. Κατ' αὐτόν ἡ γαλλικὴ ἐπα-

νάστασι εἶχε κατὰ ἀποτελέσματα ἀκριβῶς γιατί εἶχε συνδεθῆ
πᾶρα πολὺ στενὰ μὲ τὴ θρησκεία τοῦ οἴκτου. «Ἡ ἰδέα
τῆς ἰσότητος (ποῦ εἶνε ὅλη ἡ σύγχρονη δημοκρατία) εἶνε
ἰδέα οὐσιαστικὰ χριστιανικὴ ποῦ ἀντίκειται στὴν ἰδέα τῆς
δικαιοσύνης. Κυττάξετε πῶς τὸ ἐπικρατεῖ ἡ χάρις τὸ αἶσθη-
μα εἶνε τὸ πᾶν, τὸ δίκαιο τίποτα. Χανόμαστε ἀπὸ ἐπιείκεια
ἀπὸ συγκατάβασι, καὶ (ξαναγυρίζω στὴν αἰώνια μου ἐποδὸ)
ἀπὸ ἔλλειψι δικαιοσύνης». Νομίζω, παρατηρεῖ ἀκόμα, ὅτι
οἱ φτωχοὶ μισοῦν τοὺς πλουσίους, καὶ οἱ πλούσιοι φοβοῦνται
τοὺς φτωχοὺς. Αὐτὸ θὰ γίνεταί αἰώνια, τὸ κήρυγμα τῆς
ἀγάπης στοὺς μὲν καθὼς καὶ στοὺς δὲ, εἶνε ἀνόφελος.

Ὁ Φλωμπέρ γυρεύει νὰ δικαιολογήσῃ τὴ φυσικὴ του
ἀντιπάθεια γιὰ τὴν ἰδέα τῆς ἀδελφότητος, μὲ τὸ ὅτι ἡ ἰδέα
αὐτὴ βρῖσκεται σ' ἀμείωτην ἀντίθεσι, σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχὴ
τῆς δικαιοσύνης.

«Μισῶ τὴ δημοκρατία (ὅπως τουλάχιστο τὴν ἐννοοῦμε
στὴ Γαλλία) δηλαδή τὴν ἔξαρχι τῆς χάριτος εἰς βάρος τῆς
δικαιοσύνης, τὴν ἄρνησι τοῦ δικαίου μὲ μίαν λέξι τὴν
ἀντικειμενικότητα. Ἄλλωστε τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος
(ἂν βγοῦμε ἀπὸ τὴ θεολογία) εἶνε ἄρνησι τῆς δικαιοσύνης.
Μὲ τὴ δικαιοσύνη ἕνας ἄνθρωπος, μπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν
ἐκπλήρωσι τοῦ νόμου». Ἀλλὰ εἶναι ἀμφίβολο ἂν πιστεύῃ
καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀρχή, ποῦ τὴ μεταχειρίζεται μόνον
γιὰ στήριγμα ν' ἀρνηθῆ τὴν ἰδέα τῆς ἀδελφότητος. Νὰ
τουλάχιστο, σὲ στιγμὴ ἀπόλυτης εὐκρινείας, τὴ ἔγραφε στὸν
παλιὸ του συμμαθητῆ. «Ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη εἶνε
ἄλλωστε γιὰ μένα ὅτι παιδί ἀστεῖο ὑπάρχει στὸν κόσμο.
ἕνας ἄνθρωπος κρῖνοντας ἕναν ἄλλο, εἶνε θεῖα ποῦ θὰ
μ' ἔκανε νὰ σκάσω ἀπὸ τὰ γέλια, ἂν δὲ μοῦ προξενούσε
οἴκτο καὶ ἂν δὲν ἤμουνα ἀναμασμένος νὰ σπουδάσω τώρα
τὴ σιερὰ τῶν ἀνοησιῶν, ἐν ὀνόματι τῶν ὁποίων κρῖνει.
Δὲ βλέπω τίποτα ἀνοητότερο ἀπὸ τὸ δίκαιο, ἐκτὸς μόνον
ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ δικαίου.» Σ' ἄλλο γράμμα ὁμολογεῖ πὼς
δὲ μπορούσε ποτέ του νὰ καταλάβῃ τὴν ἀφηρημένη καὶ
ψυχρὴν ἰδέα τοῦ καθήκοντος, ἢ ὁποία «δὲν τοῦ φαίνεται
ἀχώριστη ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σπλάγγα». Καθὼς φαίνεται
πιστεύει τόσο λίγο στὴ δικαιοσύνη ὅσο καὶ στὴν ἀδελφότη-
τητα. Τελικὰ δὲ ἔχει κανένα ἠθικὸ ἰδεῶδες.

«Δὲν ὑπάρχουν γιὰ μένα στὸν κόσμο, παρὰ οἱ ὥρατοι
στίχοι, οἱ καλοτονημένες φράσεις, οἱ ἀρμονικῆσι μουσικῆς,
οἱ ὁμορφες ἠλιακῆς δόσεις, τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, οἱ χρω-
ματιστῆς εἰκόνες, τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα καὶ τὰ χαρακτῆρι-
στικὰ κεφάλια. Μοιρολάτρης σὰν Τοῦρκος νομίζω ὅτι εἶτε
τὸ πᾶν κάνωμε γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητος, εἶτε
τίποτα, εἶνε ἀπόλυτος τὸ ἴδιο. Ὅσο γιὰ τὴν πρόοδο αὐτὴ,
εἶμαι χοντροκέφαλος γιὰ τῆς ἰδέας της, ὄχι καὶ τόσο καθαρὸς,
Κάθε τι ποῦ ἀνίχνει σ' αὐτὸ τὸ λεκτικὸ, μὲ κουράζει ὑπερ-
βολικὰ. Τρέφω μίαν βαθειὰ λατρεία γιὰ τὴν ἀρχαῖα τυραν-
νία, ποῦ τὴν θεωρῶ τὴν ὁραϊότερη ἐκδήλωσι τοῦ ἀνθρώπου
ποῦ ἔχει ὑπόληψιν. Ἡ μᾶζα, ὁ ἀριθμὸς, εἶνε πάντα ἠλίθια»
γράφει στὴ Γεωργία Σάνδη. «Δὲν ἔχω πολλὰ πεποιθήσεις
ἀλλ' αὐτὴ τὴν ἔχω δυνατὴ. Κι' ὅμως πρέπει νὰ σεβόμαστε
τὴ μᾶζα, ὅσο ἠλίθια καὶ ἂν εἶνε, γιατί περιέχει σπόρους
ἀνυπολόγιστης γονιμότητος».

Ὁ Φλωμπέρ προσπαθεῖ μὲ τὸ πρόσημα τῆς ἀστεϊό-
τητος, ν' ἀντιτάξῃ στὴν κοινωνικὴ θεωρία, τὸ ἰδεῶδες
τοῦ μέλλοντος Κράτους ποῦ ἔχει σχηματίσῃ, τὸ μόνον
λογικὸ πρᾶγμα... εἶνε μίαν κυβερνησι μανδαρινῶν, ἀρκεῖ
οἱ μανδαρινοὶ νὰ ξέρουν καὶ τι καὶ μάλιστα νὰ ξέρουν
πολλὰ πράγματα. Ὁ λαὸς εἶνε αἰώνιος ὑπονομευτῆς καὶ
θὰ εἶνε πάντα (στὴν ἱεραρχία τῶν κοινωνικῶν στοιχείων)
στὴν τελευταία σιερὰ, ἀφοῦ εἶνε ὁ ἀριθμὸς, ἢ μᾶζα, τὸ
ἀπεριόριστο... Ἡ σωτηρία μας ὑπάρχει τώρα μόνον σὲ
μίαν νόμιμη ἀριστοκρατία. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν παρου-
σιάζει τίποτα καινούργιο. Ἡ ἀθεράπευτὴ τῆς ἀθλιότητος

μ' ἔχει κατακλιράνει, ἀπὸ τὰ νεανικά μου χρόνια. Κι' ἔτσι
τώρα δὲν ἔχω καμμιά ἀπογοήτευσιν. Νομίζω ὅτι τὸ πλῆθος,
ἢ ἀγέλη θὰ εἶνε πάντα μιμητῆ. Ἐφ' ὅσον δὲ θὰ ὑποκλινο-
μαστε στοὺς μανδαρινῶν, ἐφ' ὅσον ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπι-
στημῶν δὲ θὰ εἶνε ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ παπᾶ, ἢ πολι-
τικὴ ὀλόκληρη καὶ ἡ κοινωνία, ἔως τῆς ρίζης της, θὰ εἶνε
συρφετὸς ἀηδιαστικῶν ψευτοκαυχημάτων». Κι' ὅμως στὸ
«Μπουβάρ καὶ Πεκιουσέ» ὁ Φλωμπέρ βάνει ὅλες του τὶς
προσπάθειες γιὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν πίστι ποῦ μπορεῖ νὰ
ἔχη κανεὶς στὴ σταθερότητα τῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν καὶ
ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη εἶνε οἰκοδόμημα,
τόσο εὐθραστο, ὅσο τὰ σύστημα ἀντιφάσεων καὶ δεισι-
δαιμονιῶν ὁπῶς καὶ ἡ θεολογία τοῦ μεσαιῶνος. Ὁ Φλω-
μπέρ ἔχει ἄλλως τε δεῖξει ὅτι δυσπιστοῦσε στὴν ἐπιστήμη
πολὺν καιρὸν πρὶν: μόλις ἔμαθε τὸ θετικισμὸ τοῦ Ἀδγουστου
Κόντ διακηρύσσει ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ «κουράζει ἀπὸ
νοησία».

V

Ἐτσι λοιπὸν βλέπομε πὼς ἡ ἀπόπειρα ποῦ ἔκανε ὁ
Φλωμπέρ γιὰ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸ κυριαρχοῦν πνεῦμα τῆς
ἐποχῆς του δὲν ἐπέτυχε. Στὶς σκέψεις του γιὰ τὸ κοινο-
νικὸ ζήτημα τὸ μόνον εὐκρινὲς εἶνε ἡ περιφρόνησι του
στὸν ὄλο. «Τοῦ κάκου παχαίνετε τ' ἀνθρώπινα ζῶα, τοὺς
στρώνετε ἄχρω ὡς τὴν κοιλία καὶ ἀκόμα τοὺς χουσκώνετε
τὸ σταῦλο τους, θὰ μείνουν κτήνη μὲ ὅτι καὶ ἂν λέμε.
Ὅλη ἡ πρόοδος ποῦ μπορούμε νὰ ἐλπίζομε εἶνε νὰ
κάνομε-τὸ κτήνος λιγώτερο κακό. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑψώσωμε
τῆς ἰδέας τῆς μᾶζας, νὰ τῆς δώσωμε μίαν ἔννοια τοῦ Θεοῦ
πλατύτερη καὶ ἐπομένως λιγώτερο ἀνθρώπινη, ἀμφιβάλλω,
ἀμφιβάλλω.»

Σ' ἄλλο γράμμα ὁμολογεῖ μὲ εὐκρινεία ὅτι δὲν ἔχει
καμμιά πίστι, καμμιά ἠθικὴ ἀρχή, κανένα πολιτικὸ ἰδεῶ-
δες καὶ στὴν ὁμολογία αὐτὴ τὴ βγαλμένη ἀπὸ τὸ βάθος
τῆς καρδιάς του ὑπάρχει ἡδὴ ἕνας τόνος ἀπελπισίας. «Δὲ
βλέπω τὸ μέσο νὰ ἐγκαθιδρύσω σήμερα μίαν καινούργιαν
ἀρχή, οὔτε καὶ νὰ σεβασθῶ τὶς παλιές. Λοιπὸν γυρεύω,
δίχως νὰ τὴν βρίσκω τὴν ἰδέα αὐτὴ, ἀπ' ὅπου θὰ ἐξαρτη-
θοῦν ὅλα τὰ ἄλλα.» Οἱ λίγες αὐτὲς λέξεις, καλλίτερα ἀπὸ ἄλλες
φωτίζουν τὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς τοῦ Φλωμπέρ, στὰ
τελευταῖα του χρόνια. Τὴν ἰδέα αὐτὴ ποῦ γυρεύει τὴν
εὑρίσκει ἄλλοτε στὴν τέχνη· ὑποθέτει τώρα ὅτι ὑπάρχει μίαν
ἄλλη ἀρχή, ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη, στὴν ὁποία ἡ ἴδια
ἢ τέχνη πρέπει νὰ ὑποταχθῆ, ἀλλὰ δὲν εἶνε σὲ κατάστασι
νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ. Γυρεύει νὰ λησιμονηθῆ στὴν ἐργασία,
ἀλλὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ δουλειά του συντριμένος καὶ τὸ χει-
ρότερο ὄχι εὐχαριστημένος. Ἐχει συνείδησι τῆς μονοξίας
του καὶ αὐτὸ τὸν παρασύρει νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ
παρατήρησι πρὸς τὴν ἀκατόνη αὐτὴ ζωὴ ποῦ ἀρνεῖται
τὴν ἔννοιά της.

Τὸ τραγικὸ τῆς θέσεώς του εἶνε πὼς βρίσκεται μόνος
σ' ἕναν κόσμον ποῦ τοῦ μένει ξένος. Καὶ σιγὰ-σιγὰ ἡ
ἀπελπισία του φθάνει τὰ ἔσχατα ὅρια. «Ἄμα δὲν κρατᾷ
παιδί ἕνα βιβλίον, ἢ δὲν ὀνειροῦμαι νὰ γράψω ἕνα ἄλλο,
μὲ πᾶν ἐστενοχώρια νὰ φωνάζω» ὁμολογεῖ σ' ἕνα γράμμα
στὴ Γεωργία Σάνδη. «Μοῦ φαίνεται πὼς γίνωμαι ὑπαρξί πα-
λαιοντολογικὴ δίχως σχέσι μὲ τὴ γύρω δημιουργία, τὸ αἶσθη-
μα τῆς ἀγωνίας αὐτῆς μὲ κατέχει καὶ σκάζω ἀπὸ θλίψιν. Ὅ-
ταν δὲ βασανίζομαι στὴ δουλειά μου ἀναστενάζω γιὰ τὸν ἴ-
διο τὸν ἑαυτὸ μου. Κανεὶς δὲ μὲ καταλαβαίνει ἀνήγη σ' ἄλ-
λον κόσμον» Οἱ ἄνθρωποι τοῦ επαγγέλματός του εἶνε τόσο
λίγο τοῦ επαγγέλματός μου! Περὶ τὸ ὀλόκληρες ἐβδομάδες
δίχως ν' ἀνταλλάξω λέξι μ' ἀνθρώπινην ὑπαρξί, καὶ στὸ
τέλος τῆς ἐβδομάδος μοῦ εἶνε ἀδύνατο νὰ θυμηθῶ μίαν

μόνο ημέρα ή ένα οποιοδήποτε γεγονός. Βλέπω τη μητέρα μου και την άνηψιά μου τις Κυριακές κι' αυτό είναι όλο-όλο. Η μόνη μου συντροφιά αποτελείται από ένα κοπάδι ποντικίων που κάνουν στο ύπερω, πάνω από το κεφάλι μου ένα δαιμονικό θόρυβο όταν το νερό δέ βογγάει κι' ο άνεμος δέ φυσάει πειά. Οι νύχτες είναι μαύρες σαν από μελάνι και με περιτριγυρίζει μια σιωπή σαν της ερήμου. Η ευαισθησία εξάπτεται υπερβολικά σ' ένα τέτοιο περιβάλλον. Η καρδιά μου χτυπάει για το τίποτα. Χάνομαι μέσα στις παιδικές μου αναμνήσεις σά γέρος... δεν περιμένο πειά τίποτα από τη ζωή εκτός από μια σειρά φύλλων χαρτιού για μουτζούρωμα. Μου φαίνεται πως περνάω μιαν ατέλειωτην ερημιά για να πάω κι' εγώ δεν ξέρω πού. Κι' είμαι εγώ ο ταξιδιώτης, ή ερημός κι' ή γκαμψή μαζύ. «Τίποτα δέ με κρατάει πειά (στη ζωή) παρά ή έλπίδα να φύγω απ' αυτή σε λίγο και να μ'ην πάω σ' άλλη πού θα ήταν χειρότερη. Α! όχι! άρκετά, άρκετά κουράσθηκα!»

Όλα του τὰ γράμματα στη Γεωργία Σάνδη αποτελούν ένα συγκινητικό χρονικό της «αρώσκειας του πνεύματος». Κάποτε κανένα άφελές παράπονο του ξεφεύγει και κάτω από την επίμονη ύπερηφάνεια του άθλητού το παράπονο αυτό άφίνει να μαντεύουμε εκείνο το κάπως άπαλο συντριμένο που ύπάρχει στη φωνή ενός ανθρώπου που τον έτελείωσαν τὰ βάσανα. Η μαγιά των εχθρών του, οι συκοφαντίες των φίλων του, ή μη κατανόησι του από τους κριτικούς δεν πληγώνουν πειά στο εξής τον εγωισμό του κουράστηκε να μισή. «Δέ νοιώθω τον έαυτό μου πειραγμένο, αλλά ή σωρεία αυτή των άνοησιών με λυπει: Προτιμάει κανείς να έμπνέη καλά αισθήματα παρά κακά».

Στο τέλος ή ύστερη του παρηγοριά, αυτή ή τέχνη τον άπογοητεύει. Άδικα ερωάζομαι δεν έχω διάθεσι! Όλα με θυμώνουν και με πληγώνουν κι' επειδή συγκρατιέμαι μπροστά στον κόσμο από καιρό σε καιρό με πιάνουν κρίσεις δακρύων που μου φαίνεται πως θα σκάσω». Στην παρακμή της ζωής του όταν είναι αδύνατο να ξαναγυρίση πίσω να ξαναδιορθώση τη ζωή του, ρωτιέται: αλλά τι άν ή ίδια ή όμορφιά, εν όνόματι της οποίας κατέστρεψε την πίστι του στο θεό, στη ζωή, στην ανθρωπότητα—άν αυτή ήταν μόνο φάντασμα, άπάτη καθώς όλα τὰ άλλα τι, άν ή τέχνη αυτή για την οποία έδωσε τὰ νεύα του, την εύτυχία του, τον έρωτα άν ή τέχνη τον έπρόδινε κι' αυτή στο κατώφλι του τάφου;

«Κυλιέμαι στο σκοτάδι» λέει, προαισθανόμενος την απόλειά του. Η αναφώνησι αυτή μοιάζει με την κραυγή της άπειρης οδύνης που άφινε να του ξεφύγη πεθαίνοντας ένας άλλος καλλιτέχνης άδελφός του Φλωμπέρ στο ιδεώδες, στα βάσανα και στο πνεύμα,—ο Μιχαήλ Άγγελος.

Φεύγω σιγά σιγά

Το σκοτάδι με τυλίγει μεγαλώνοντας, ο ήλιος λιγοστεύει,

Και σε λίγο θα πέσω αδύνατος και κουρασμένος...

Ο θάνατος τον ήθε άπάνω στο τραπέζι της εργασίας, άξαρνοςάν κεραυνός. Η πέννα του του έπεσε από τὰ χέρια, σωριάστηκε δίχως ζωή, σκωτωμένος από το μεγάλο του το μόνο του πάθος,—τον έρωτα της τέχνης.

Ο Πλάτων σ' ένα από τους μύθους που φαντάσθηκε μ'ας λέει πως οι ανθρώπινες ψυχές ανεβασμένες άπάνω σε άριστα με φτερωτά άλογα διατρέχουν το θόλο του στερεώματος μερικώς επιτυγχάνουν για μια σύντομη στιγμή να πλησιάσουν το μέρος που φαίνεται ή χώρα των Ίδεών. ρίχνουν μια άχόρταγη ματιά και λίγες άκτινες, άκτινες άπομονωμένες εισδύουν βαθειά ο' αυτές τις ψυχές. Όταν άργότερα ένοσάρκωνονται για να υποφέρουν στη γή, ότι ύπάρχει καλλίτερο στην ανθρωπίνη καρδιά τις συγκινεί και

τις ταβίαιε σαν άντανάκλασι του αιώνιου φωτός, σαν άόριστη άνάμνησι του άλλου εκείνου κόσμου, άπάνω στον όποιο μπορέσανε για μια στιγμή να ρίξουν τὰ μάτια.

Δίχως άμφιβολία όταν ή ψυχή του Φλωμπέρ περνούσε τη φωτεινή χώρα των Ίδεών μια άκτινα παρά πολύ λαμπρή έμπηκε μέσα της, ή άκτινα της όμορφιάς.

Μετάφρασι

ΜΙΜΗΣ ΜΠΕΚΥΡΟΣ

Σ. Μετ. Ο συγγραφέας του αισθητικού αυτού άρθρου Dim. Mérejkowsky, ένας από τους διασημότερους Ρώσους λογοτέχνες των ήμερών μας, έμενε άγνωστος στο πολύ Εύρωπαϊκό κοινό και μόλις τὰ τελευταία αυτά χρόνια που ή μόδα της Ρωσικής Έπαπαναστάσεως τον έρριξε φυγάδα στο Παρίσι, άρχισαν να μεταφράζονται τὰ έργα του στη γαλλική. Από άριστοκρατική οικογένεια άντιλήθηκε στα 1865 στην Πετρούπολι. Τα νσανικά του χρόνια άφιέρωσε σε μελέτες και τάξειδια στην Ίταλια, τη Σικελία, έδω και την Κωνσταντινούπολι. Το πλούσιο ιστορικό παρελθόν των μερών αυτών του έχει έμπνεύσει τη σειρά των ιστορικών του μυθιστορημάτων, τριλογία όπως την ονομάζει ο ίδιος, «Ο Χριστός, κι' ο Άντίχριστος» ένα από τὰ χαρακτηριστικότερα έργα του που του έστοίχισε δέκα ολόκληρα χρόνια εργασίας στο διάστημα των οποίων ευρέθηκε στην ανάγκη να επαναλάβη τὰ ταξείδια του. Εκτός από την τριλογία αυτή έχει γράψη κι' άλλα άκόμα ιστορικά μυθιστορήματα: («Ο Άλέξανδρος ο Πρώτος», «Δέκα τέσσερες Δεκεμβρίου» κτλ.) τραγωδίες: («Ο Παύλος ο Πρώτος» «Ο Τσάρβιτς Άλέξιος» κτλ.) και ποιητικές συλλογές, με μια από τις όποιες τὰ «Σύμβολα», εγκαινιάσε το φιλολογικό του στάδιο, ακολουθώντας—πρώτος αυτός στη Ρωσία—τους αισθητικούς τρόπους των Γάλλων συμβολιστών με τους όποιους γυρεύει να άναζωογονήση τη γλίσια και μαρμαμένη ποίησι της εποχής εκείνης στην πατρίδα του. Από τις ίδιες άρχες εινε διαποτισμένη κι' ή πρώτη κριτική του μελέτη: «Τα αίτια της παρακμής κι' ή καινούργιες φιλολογικές τάσεις». Αλλά το πρώτο του ταξείδι στους κλαικούς τόπους, ή σπουδή των έργων της Άναγενήσεως στην Φλωρεντία κι' ύστερα ή άνάβασί του στην Άκρόπολι κλονίζουσι το αισθητικό του credo κι' ή κλασική τέχνη τον κερδίζει για πάντα. Σ' όλα του τὰ κατόπιν βιβλία διαμορφώνει στερεά ένα άπέρριτο κλασικό ύφος καθώς δείχνει και το αναλυτικό άρθρο που μεταφράζομε πειό πάνω. Το άρθρο αυτό εινε παρμένο από τους «Αιώνιους Συντρόφους», περιστύλιο αισθητικών δοκιμιών όπου αναλύονται μερικώς από τες πειό δυνατές εκφράσεις του—ώραίου στη ζωή, έργα τέχνης (Άκρόπολι) ή προσωπικότητες (Να πολέων, Βύρων κτλ.) με τόσο μεγάλη βαθύνοια, ώστε πολλοί από τους κριτικούς του να μη διατάσουν να τὰ παραλάβουν με τους «Ηρώες» του Κάρλαϊλ ή τον «Άντιπροσωπευτικόν Άνθρωπο» του Έμερσον. Εκτός από τούτο αυτό το κριτικό έργο του Μερεζκόφσκυ άποτελείται από μια μεγάλη τρίτομη μελέτη για τον Τολστόϊ και τον Ντοστογιέφσκυ και σωρεία άλλη αναλυτικών άρθρων και δοκιμιών για τον Γκόγκολ, τον Λερμοντόφ, τον Πούσκιν κι' άλλους συγγραφείς της πατρίδος του. Ο Δανός κριτικός Μπράντες κοντά στις άλλες μελέτες του για τους συγγραφείς του Βορρά έχει αναλύση και τον Μερεζκόφσκυ. Για μ'ας τους Έλληνας ο συγγραφέας αυτός έχει εξαιρετική σημασία ιδίως για το θαυμάσιο αισθητικό του άρθρο για την Άκρόπολι στο όποιο παρουσιάζεται ένας από τους λίγους διανοητές που μπόρεσαν να μπουν στο πνεύμα της αρχαίας μας τέχνης.

Μετάφρασι του άρθρου αυτού θα δημοσιεύσωμε σ' ένα από τὰ προσεχή φύλλα.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΣ ΝΤΟΜΕΝΙΚΟ ΜΟΡΕΛΛΙ

(Η εκατονταετηρίδα της γεννήσεώς του)

Μια μεγάλη άνήσυχη ψυχή. Πολύ νέος αισθάνθηκε τη πνιγμένη άτμόσφαιρα της Άκαδημαϊκής τέχνης, κι' επαναστατική δύναμις τίναξε από πάνω του, την ψυχρότητα του κλασικισμού. Είχε με στην καρδιά του το φώς μιας θείας λυτρώσεως και ή αυτοπεποίθησις τον έβοήθησε να βρεί τον δικό του δρόμο. Η περιπλάνησις ήταν στοιχείο τέχνης και άρχισε να διασχίζει την Ίταλία, μέσα στο γλυκό φώς και στη μέθη των έντατικων χρωμάτων. «Είμαι ένας άλλος άνθρωπος όταν βλέπω τὰ χρώματα». Κι' ενώ μελετούσε την τέχνη των μεγάλων Διδασκάλων για να ποκτήσει μια τέλεια κατάρτησι, οι λευκές πόλεις, ή ψυχή των χωρών, τὰ αισθήματα όσων πραγμάτων έχουν πεθάνει, προκαλούν μιαν ένθουσιασμένη δημιουργικότητα. Η «Mattinata fiorentina» είναι μια σύνθεσις γεμάτη γραφικότητα, χρώμα και γλυκύτητα ίταλικήν. Το 1868 κλείνει ο ιστορικοπατριωτικός κύκλος της τέχνης του Μορέλλι. Η Ίταλία επεδύθη με τή δύναμη ενός μεγάλου δημιουργού. Τά «Βενεταίνικα Φρέσκα» γίνονται ύποδείγματα άπ' έδω κι' έμπρός εγκαινιάζει τη δευτέρα περίοδο. Ζητεί έμπνεύσεις καινούργιες και ή θρησκεία, ή βίβλος, το Κοράν του δίνουνε θέματα. Η «Άσούντα» είναι ένα μεγάλης έμπνεύσεως έργο, το άντιπροσωπευτικότερο της περιόδου αυτής. Άγνος ναπολιτάνος, έρωτευμένος με τη χώρα του, έκαταλείπεται στο ένστικτό του και σ' όλη τη ζωγραφική του κυριαρχεί ένα θερμό σίσθημα και μια ήδυπάθεια καθαρώς ανατολική. Άγαπούσε με πάθος την Άνατόλη. Η «Προσευχή στην έρημο» είναι αγαπητός του πίνακας. Η φαντασία του είναι έθισμένη, κυριεύεται καθολοκληριάν απ' αυτήν. Ζωγραφίζει μαλθακές και ήδυπαθείς οδαλικές ή βιβλικά θέματα καθώς «Η κόρη του Ίακέρου». Οι «Ένοχες γυναικες ριγμένες στο Βόσπορο» είναι ένα έργο του φημισμένου. Οι γυναικες του έχουνε μια δροσερότητα σαρκός περιγυμένες μ' ένα εορτάσιμο φώς. Και τέλος το έργο του «Οι δαιμονόπληκτοι» είναι ή κορωνίς της δημιουργικότητός του. Ο Ντομένικο Μορέλλι ήταν πιά ο μεγάλος ζωγράφος. Γεννήθηκε πτωχός στις 8 Ίουλίου 1823 πέθανε πλούσιος και δοξασμένος στις 13 Αύγουστου του 1901.

Ο MAURICE DU PLESSYS ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΣΕ ΜΙΑΝ ΑΘΛΙΑ ΣΟΦΙΤΑ

Ο εκ των άρχηγών της ρωμανικής σχολής, ποιητής Maurice du Plessys, πεθαίνει γέρος και πάμπτωχος στο έβδομο πάτομα ενός σπιτιού της ασφόρου Γκομπλέν, στο Παρίσι.

Δεν θεωρούμε άσκοπο με αυτήν την ευκαιρία να χαράξομε το σκίτσο της τέχνης του με ελάχιστες γραμμές, γιατί στην Ελλάδα είναι τελείως άγνωστος αυτός, ένας ελιζαβιθίνος θαυμαστής της Ελλάδος και της αρχαίας μας τέχνης, επί των Ιχών της οποίας προσπάθησε να βαδίσει και αυτός.

Άγαπά να πέρνη τὰ θεμάτα του από την έλληνική μυθολογία. Αλλά δεν τὰ μεταγράφεται όπως οι άλλοι ξηρά και άνοστα. Για τον Maurice du Plessys ή μυθολογία είναι μια πρόφασις ένα θέμα επί του όποίου ένορχηστρώνει τὰ αιώνια συναισθήματα.

Η τέχνη του είναι άναντιρρήτως μέσα στην κλασική παράδοσι. Χαρά και φώς, ζωή μέσα στη χαρά και στο φώς.

Στὰ ποιήματά του διακρίνωμε βαθειά ένότητα συνδέσεως, λιτότητα στην εύρυθμία της γραμμής, έλκεκτικότητα λέξεων και επιθέτων, συντακτική απεστηρότητα, ή όποια όχι μόνο δεν στεγνώνει το θέμα, αλλά του αγνόν το κάνει πειό πλούσιο σε αισθημα.

Το έργο του πολύ μικρό, αλλά έλεκτό. Έκδίδει συνήθως τὰ ποιήματά του σε μικρές plaquettes.

Νά ένα δείγμα της δροσιάς της ποιήσεώς του:

Το νερό έγελούσε μέσου στο κύπελλο, εύχάριστο κι' έλαφρό
ό καθένας έκανε την έκλογή του στο σωρό των όρθοστημένων
[καρπών

και ή ώρα μ'ας ήταν όλη γάλα σαν μια μητέρα
που τρέμει μήπως τὰ παιδιά της δεν έχουν ποτέ άρκετό...
(... «La nuit d' Arcadies»)

Και ένα άλλο τετράστιχο, όπου μ'ας δίνει έντονα την έντύπωσι της απολύτου μοναξιάς:

Μη με ρωτάς πλέον, νέε, ποιός είμαι...

Είμαι μέσα στην έρημο το νερό νερό στο βάθος ενός πη-
[γαδιού:

προσιμένο, έδω και χίλια χρόνια κάτω από την ένοχλητική
φοινικιά
τη βαθειά έπίσκοψη της σελήνης.

Ο ποιητής άπορος και άρρωστος πεθαίνει σ' ένα άθλιο δωμάτιο σοφίτας, και, οι φίλοι του και οι έφημερίδες κάνουν έρωτο γιό να μπορέση να διατηρηθή.

ΕΝΑ ΝΕΩΤΑΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ HENRI DE RÉGNIER

(Δημοσιευμένο στη Revue de Paris της 1ης Σεπτεμβρίου)

«BAUDELAIRE A HONFLEUR» είναι ο τίτλος νεωτάτου ποιήματος του άριστοτέχνου της «Cité des Eaux», του ποιητού της μονώσεως και του πορελθόντος—του χρυσού και της τέφρας.
— Κάποτε, πολύ μικρός:

αυτό το ξανθό παιδί, μέσα στη μητρική μπράτσα...
είχε συναντήσει στη γενέτειρά του, το Honfleur, το μεγάλο σκλάβο της ήδονής και της άνιας.

Και τώρα που θυμάται και με συγκίνησι άναπολεί την εποχήν εκείνη, εύρίσκει ευκαιρία να πλέξει ένα βασιλικό στεφάνι από μελαγχολικές βιολέττες, με το σκοτεινό άρωμα, για να το κρεμάσει στην άνάμνησί Του.

Έκει ερχόσαστε, ο Charles Bondeiaire
κρατώντας μέσα στα συσπασμένα δάκτυλά σας το σκοτεινόν άνθος
... ο άδελφός του Θανάτου και παιδί του Πόνου!

... Ω πένθιμες ήμέρες του χειμώνα, ο, άπεραντα βράδια του
[φθινοπώρου

και πάντοτε ή ίδια ψυχή και πάντα ο ίδιος όρξων—
Έκει είχεν ο Μπωντέλαίρ:

... το παράθυρο

άνοιγμένο σε όλο τον ουρανό και σε όλη τη θάλασσα...

Έτσι, σε σίχους γλυκούς, ύποβλητικούς (που θα μπορούσε να πη κανείς ότι δεν άκούονται, παρά, μισοσβυμένοι από μακριά, ότι τους φέρνει ο θαλασσινός άέρας από κάποια μακρινή παραλία μαζί με το μικρό άρωμά του) μ'ας δίνει τις ήμέρες του Honfleur.

Και τελειώνει:

Και αυτό το παιδί που φέρουν και που ύπηρεα εγώ, που περνά αυτό το παιδί, άν ύπηρεα ποιητής είναι γιατί είχε διασταυρωθε μεταξύ του Όρους, Οραίου και της Πλευράς της Χάριτος, με αυτό το θείο βήμα που ανέβαινε προς το βράδυ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

(Μονάχα ή άποστολή δυο άντιτύπων λαμβάνεται ύπ' ύψη)

ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΔΑΦΝΗ: «ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΚΥΠΕΛΛΑ»

Από τὰ ποιήματα αυτά της κ. Δάφνης, τὰ πραγματικά άρτια και από τεχνική κι' από γλωσσική άποψι, λείπει το σπουδαιότερο: ή προσωπική σφραγίδα. Θα μπορούσε να επαναλάβη κανείς γι' αυτήν τη φράσι με την όποια ο Ρεμπ ντε Γκουρμόν έχαράκτηριζε τον Μορεά, τον πρό των «Στροφών»: «Έταξίδεψε επιτυχώς (heureusement) άνάμεσα στα βιβλία.» Δέ χρειάζεται καμμία δυσκολία για να έννοήση κανείς ότι ή πηγή της έμπνεύσεως πάνω από την όποια έσκυψε ή ποιήτρια για να γεμίση τὰ Χρυσά της Κύπελλα δεν εινε ή Ζωή αλλά τὰ Βιβλία. Άν εξαιρέση κα

“ΜΟΥΣΑ”

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΟΙΤΕΧΝΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΤΖΩΡΤΖ 22
ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ:

Για την Ελλάδα: Δραχ. 35 Για το Έξωτερικό: Φραγκ. 20
Για την Αμερική Δολλαρ. 1,25.

LA “MUSE”

PUBLICATION MENSUELLE DE LITTÉRATURE
ET D'ART

ATHÈNES — GRECE

BUREAUX: RUE TZORTZ 22
ABONNEMENT POUR UN AN:

Etranger: Frs 20. Amérique: Dollars 1,25

νείς μερικά τραγούδια — κι' είνε τ' ασθενέστερα — στα όποια δια-
κρίνεται ή γυναικεία της νότα, όλα τ' άλλα φέρουν καταφανέ-
στατες τις επιδράσεις των ποιητών που διάβασε και την συγι-
νήσανε. Οί επιδράσεις δέ αυτές δέν περιορίζονται στο φόντο,
άλλά επεκτείνονται και στο στίλ, και σέ εικόνας, και στήν τεχνο-
τροπία καθενός από τους ποιητές που άντλησε, σέ τρόπο, πού, πολ-
λές φορές, τ' όνομα αυτού ή εκείνου του ποιητού νάρχεται άθελα
στή μνήμη στο διάβασμα αυτού ή εκείνου του τραγουδιού. Νά
μερικά παραδείγματα :

ή ζωή των ανθρώπων
— ιστορία παληά
ή ζωή των ανθρώπων
ποταμός και νυλά.

Άλλοι πών σέ μιάν έρημο
τήν ψυχή τους την άδεια
ή γεμάτη άπ' του τίποτα
σου Ποτέ τά σκοτάδια...

Δέν σάς έχονται στο νού οί φιλοσοφικές κενολογίες του Πα-
λαμά;

Θέλετε τώρα ν' ακούσετε Γρυπάρη;

Ψυχή πικρή! τά φύλλα τρεμοσάλεψαν
και στήν άγάπη άνοιχτηκεν ή πύλη.
Λύγα κ' έσύ την περηφάνεια σου και δρόσισε
στή βρύση τά στεγνά σου χείλη.

Κι' άν τρέμη ό λογισμός στή σκέψη σου
όπως στήν άκρη της άβύσσου ή φτέρη,
μέν καρτερή, κι' ό γερανός
άλλου την άνοιξη θά φέρη.

Άκούστε αυτό τό τετράστιχο :

Στό μοναχό σου δέντρο θά σταθώ,
στή γνώριμη την πέτρα θά καθήσω,
και τρώγοντας του δειλιού μου τό ψομί
τήν όλη μου ζωή θ' άναμετρήσω...

Δέν πιστεύω νά είνε καείς πού, διαβάζοντάς το, νά μην ψι-
θυρίση : Μορεάς!

“Όσοι, πάλι, έχουν μπει στή τεχνοτροπία του Μαλακάση και
θυμούνται τά τριστιχα πού αυτός έγκαινίασε σέ παληές του συλ-
λογές, τί θά πούν διαβάζοντας τό τριστιχο αυτό της κ. Δάφνη :

Όυτε τον πόνο εξέχασα, τά δάκρυα ή την όδύνη
μήτε την πού μ' έπότισε νερό-φαρμάκι κρήνη
κ' ός λέν ό χρόνος πώς κρατεί τ' άντίλυπο και δίγει.

Νά τώρα και ό λίγος Σκίπης, προτού αυτός άφίση την «ρω-
μείκη» ποιήσι για την «νεοκλασική»:

“Ενας ξεφραγωτής και λυγιστής
και της ταβέρνας ξεδουτής, με τό ποτήρι
στήν κεφαλή(1) μισόγεμο, χτυπάει
νό ποδι άρρύθμισα μες τό λιοπύρι...

Νά και όλίγος Καβάφης :

Θυμώμαι, πέρσιν, πέντε του Γενάρη,
ήμέρα έξαισία...

“Ήλιος - Στόν ήλιο ένα έρωτόθυμο ζευγάρι
κι' ό ούρανός γαλάζια ευθανασία.
“Ο νέος στόν πόλεμον έχάθη,
(νομίζω)...

Θά μπορούσε καείς νά συνεχίση επί πολύ άκόμα ..
Χρυσά Κύπελλα ; “Εστω. Άλλά...διαφόρων χουσοζών.

ΒΕΛ. ΦΡΕΡΗ: “ΠΡΩΤΟΒΡΟΧΙΑ”

Έκδοσις περιοδικού “Εσπερος” Σύρα. Δραχ. 8.

“Ο Μαρκής άγαπούσε τή Ρένα κι' ή Ρένα άγαπούσε τό Μαρκή”
Αυτή τή φράσι δέ ξέρω γιατί δέ μπορώ νά τή λησμονήσω. Σέ
κάποιο περιοδικάκι διάβασα ένα διήγημα του κ. Φρέρη και μου
έκανε μεγάλη έντύπωσι ή άγάλατη πεζολογία του. Πώς νά τολ-
μήσω νά διαβάσω ένα όλόκληρο τόμο ! Τολμώ κι' άνοιγω : “Η
τρομαχτική ιδέα είχε βυζακώσει τό μυαλό του σά χταπόδι σέ
γάμπα ψαρά!” Άλλού: “..νά πιούνε τό πρωινό τους ρούφημα και
νά τραβήξουν κανένα τσιγάρο”. Κι' αυτό “Τά κοριάκια τους εί-
χανε βουτυχτεί στόν ιδρώτα”. “Όλα αυτά μου θυμίζουν τές ά-
άνοησιές που συνεκέντρωσε ό κ. Φιλήντας σ' ένα τόμο διηγημά-
των και όπου ύπάρχει και τό άμίμητον : “αισθανότατε κάτι άγα-
τριχίλλες σά νά, τουρχόταγε νά κάνει τό φιλό του”.

“Ο κ. Φρέρης ός προσέξει στήν έκφρασι. Είγαι τό μόνο στοι-
χείο του συγχρόνου διηγήματος. Δέν έχει αισθανθεί την αισθη-
τική των λέξεων. Του λείπει ή κομπογραμμένη φράσις, ή προσε-
κτική εργασία. Πρέπει νά τον ενδιαφέρει λιγώτερο τό θέμα από
την έκφραση. Η τέχνη είναι μόνο έκφρασις.

Τά “Πρωτοβρόχια” είναι ένα φλυτζάνι τσάι παγωμένο χωρίς
ζάχαρι.

ΕΓΩ κ' ένας άλλος

ΘΕΑΤΡΟ

Στό θέατρον “Απόλλων” την Πέμπτην, 1ην Νοεμβίου, επαίχ-
θησαν τρία νέα μονόπρακτα δράματα: οί “Χελώνες” του κ. Ήλιά-
δη, τό “Αίμα” του κ. Π. Χάρη και τό μαύρο “Σκυλί” de Mr.
Skipis.

Τά “πρωτότυπα” αυτά έργα έσημείωσαν μιά από τις σπάνιες
ιλαρότητες στο πολυπληθές άκροατήριον. Ευχαριστούμε πολύ για
την πρόσκλησι τόσον όσον και για την εύθυμη όρα που έπεράσαμε
με τά τρία αυτά δράματα.

Βρισκόμαστε στή δύσκολη θέσι νά δηλώσωμε πώς από ένα
όπως τυχαίο περιστατικό, ή συνέχεια της κριτικής για τον
Κωνσταντίνο Θεοτόκη, του συνεργάτου μας κ. Φάνη
Μιχαλοπούλου, θά δημοσιευθή στο προσεχές φύλλο.

“Ελάβαμε αυτόν τό μήνα τά περιοδικά :

“ΚΟΙΝΟΤΗΣ” — Έβδομαδιαία πολιτική ένθεώρησι. Λιευθνητής
Κωνστ. Μαλούχος. Γραφεία: Μητροπόλεως 44. Έν Αθήναις.
Τιμή φύλλου δραχ. 1.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ: — Μηνιαίο περιοδικό. Λιευθνητής
Ρούσος Ι. Κτιστάκης. Χανιά-Κρήτης.

“ΝΕΑ ΣΙΩΝ” — Μηνιαία Σιωνιστική ένθεώρησις. -Θεσσαλονίκη.
Λεωφόρος Βασιλίσσης Όλγας 74. — Τιμή φύλ. δραχ. 1.

“ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ” — Μηνιαίος ειςονογραφημένος. 140 West
26 th Street, New Uork, U. S. A.

Handwritten notes:
Dra...
Dra...
Dra...

Handwritten notes:
Nell...
5/11
K...
H...
H...

ΔΡΑΧ. 3
SEP 1920